

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Maritim samhandling

*Felles beslutningsstøttesystems innvirkning på
samfunnssikkerheten i Norge.*

Bjørn-Ole Hanssen

Masteroppgave

Forsvarets høgskole vår 2024

Forord

Den følgende teksten er en oppgave skrevet i forbindelse med masterstudium i militære studier ved Forsvarets Høgskole studieår 2022-2024. Det å skrive en masteroppgave er en tidkrevende og arbeidsom prosess, men også svært lærerik og interessant.

Jeg vil først takke min tidligere arbeidsgiver Kystvakten for at jeg fikk mulighet til å gjennomføre dette studiet, og samtidig takke min nye arbeidsgiver, Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) for at jeg får bruke et halvt år til å fordype meg i, og skrive om, et tema som interesserer meg.

Hovedkilden for datainnsamling gjort i denne studien er dybdeintervjuer. Jeg vil takke alle respondenter for deres bidrag med gode, gjennomtenkte og reflekterte svar som jeg har benyttet videre inn i oppgaven. Uten dere hadde det ikke blitt noen oppgave. Takk til hver og en av dere!

Jeg vil også rette en stor takk til min veileder, Ståle Ulriksen, som i tillegg til å bidra med god veiledning og gode faglige diskusjoner, også har vært tilgjengelig på telefon og e-post til nærmest alle døgnets tider.

Tusen takk til Ragnvald og Øyvind for at dere tok dere tid til å lese igjennom oppgaven, og for deres gode og reflekterte tilbakemeldinger. Dette er noe som uten tvil har bidratt til en styrking av oppgaven.

Jeg har også vært så heldig å få lånt kontor på Nordavindshagen i min hjemkommune Dyrøy. Takk til Siri, Berit, Ragnvald, Trine, Nina og Stig for oppmuntrende ord, servering av mat, kaffe og kaker og en generell trivelig atmosfære.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min fantastiske familie: min kone Connie og mine to barn, Olea og Edvin. Selv om jeg har vært fysisk til stedet det siste halvåret, så er det ikke bestandig jeg har vært mentalt til stedet, da oppgaven hele tiden har kvernet i bakhodet. Tusen takk for all støtte! En spesiell takk til Connie, som i tillegg til å være kone, kjæreste og mor også i perioder har vært nødt til å fungere som min personlige psykolog da framgangen med oppgaven har vært laber.

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler maritim samhandling, og hvordan et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater i Norge vil påvirke samfunnssikkerheten. Oppgavens problemstilling søkes belyst gjennom å drøfte et felles systems påvirkning på maritime etaters situasjonsforståelse og evne til samhandling og krisehåndtering. Oppgaven er gjennomført som en kvalitativ studie, der datainnsamlingsmetoden er åpne individuelle intervjuer av representanter fra seks sentrale maritime etater i Norge. Det teoretiske rammeverket er knyttet opp mot oppgavens forskningsspørsmål, og beskriver teorier innenfor samhandling, situasjonsforståelse, krisehåndtering og samfunnssikkerhet.

I oppgavens analyse og drøfting blir forskjellige informasjonsdelings- og beslutningsstøttesystemer identifisert som en utfordring for tverretattlig samhandling. Samtidig så indikerer innsamlet empiri at et felles beslutningsstøttesystem vil kunne forbedre kvaliteten i den maritime samhandlingen ved at enkelte komponenter innenfor samhandling forbedres.

Felles situasjonsforståelse kan begrenses av etatenes evne og vilje til å dele informasjon. Resultater fra gjennomførte intervjuer tyder på at viljen er økende, og at et felles beslutningsstøttesystem vil kunne forbedre evnen til å raskere kunne etablere et mer riktig felles situasjonsbilde. Det er sannsynlig at dette vil kunne resultere i forbedret felles situasjonsforståelse, men det er ingen garanti for dette.

Opgaven konkluderer med at forbedret samhandling og situasjonsforståelse, også vil få positiv effekt på krisehåndtering og samfunnssikkerhet da det er sammenheng mellom disse fenomenene. En mulig gevinst i forbedret samfunnssikkerhet kan variere med antall etater som tar systemet i bruk, og i hvilken grad etatene tar systemet i bruk. Det er derfor viktig at bruken av systemet opprettholdes, noe som igjen kan begrenses av tillit til systemet, og systemets enkelhet og nytteverdi.

Summary

This thesis deals with maritime collaboration and how a common decision support system for maritime agencies in Norway will affect societal security. The problem statement in this thesis is sought to be illuminated by discussing the impact of a common system on maritime agencies' situational awareness and their ability to collaborate and manage crises. The thesis is conducted as a qualitative study, where the data collection method is done through open individual interviews with representatives from six key maritime agencies in Norway. The theoretical framework is linked to the thesis' research questions and describes theories within collaboration, situational awareness, crisis management, and societal security.

In the chapter analysis and discussion, different information-sharing and decision support systems are identified as a challenge for collaboration between agencies. At the same time, collected empirical data indicates that a common decision support system could improve the quality of maritime collaboration by enhancing certain components within collaboration.

Common situational awareness may be limited by the agencies' ability and willingness to share information. Results from conducted interviews suggest that this willingness is increasing, and that a common system could improve the ability to, more quickly, establish a common situational picture. It is likely that this could result in an improved common situational awareness, but there is no guarantee of this.

The thesis concludes that improved collaboration and situational awareness will also have a positive effect on crisis management and societal security, as there is a connection between these phenomena. The potential gain in improved societal security may vary depending on the number of agencies that adopt the system, and to what extent the agencies adopt it. It is therefore important that the use of the system is maintained, which in turn can be limited by trust in the system and the system's simplicity and utility.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	2
1.3 FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.4 AVGRENSNING	3
1.5 BEGREPSAVKLARING	4
1.6 DISPOSISJON	4
2 Metode	4
2.1 FORSKNINGSDSIGN	5
2.2 DATAINNSAMLING	5
2.3 VALG AV KILDER	6
2.4 DATAANALYSE	6
2.5 FORSKNINGSETIKK	7
2.6 METODEKVALITET	8
3 Teori	10
3.1 SAMHANDLING	11
3.2 SITUASJONSFORSTÅELSE	14
3.3 KRISEHÅNTERING	17
22. Juli	22
Viking Sky	22
3.4 SAMFUNNSSIKKERHET	24
4 Analyse og drøfting	27
4.1 PRESENTASJON AV INTERVJUOBJEKTER	27
Hovedredningssentralen (HRS)	27
Kystvakten (KV)	27
Forsvarets operative hovedkvarter (FOH)	28
Sjøfartsdirektoratet	28
Tolletaten	28
Sysselmesteren	28
4.2 SAMHANDLING - DAGENS SITUASJON	29
4.3 SAMHANDLING - UTVIKLINGSPOTENSIAL	33
Delkonklusjon – Samhandling	37
4.4 SITUASJONSFORSTÅELSE	38
Delkonklusjon - Situasjonforståelse	40
4.5 KRISEHÅNTERING	41
Delkonklusjon – krisehåndtering	44
4.6 SAMFUNNSSIKKERHET	44
Delkonklusjon – Samfunnssikkerhet	49
5 Konklusjon	50
6 Videre forskning	53
Litteraturliste	54
Vedlegg A Intervjuguide	61
Vedlegg B Samtykkeerklæring	64
Vedlegg C Sikt godkjenning av prosjekt	68

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

«Behovet for sivilmilitært samarbeid vil fortsette å vokse. Det vil også bli økt press på å etablere nødvendige prosedyrer og planverk, samt flere øvelser og økt samhandling. Dette er avgjørende for myndighetenes evne til å håndtere sammensatte trusler og samtidige kriser med samfunnets samlede virkemiddelapparat» (NOU 2023:14, 2023).

Dette sitatet er hentet fra Forsvarskommisjonens rapport som ble overlevert Forsvarsdepartementet 3. mai 2023. I rapporten nevnes samvirke og samhandling hele 115 ganger, og det er av kommisjonens vurdering avgjørende at det legges til rette for økt samarbeid på tvers av etater for å møte framtidens trusler på en effektiv måte. Disse truslene kan være både sammensatte og sektorovergripende, noe som krever samarbeid på tvers av sektorer for å håndtere. For å legge til rette for dette anser kommisjonen det som nødvendig «å styrke myndighetenes evne til tverrsektoriell beredskapsplanlegging og situasjonshåndtering» (NOU 2023:17 s 26). Eksempler på trusler og hendelser tverretatlig samvirke er nødvendig kan være: større cyberangrep, pandemi, store naturkatastrofer som flom og skred, større ulykker til havs etc. For effektiv håndtering av slike hendelser er det en fordel at samarbeidet mellom de forskjellige involverte etatene går sømløst. Samarbeidet kan øves og forberedes med jevnlig øvelser og samvirke på mindre aksjoner eller hendelser.

Et eksempel på en organisasjon som driver mye med samarbeid og samvirke opp mot andre etater er Kystvakten. Dette gjelder både militær øving og trening opp mot Marinen og resten av Forsvaret, men også støtte til sivile etater som politi, Tollvesenet, Kystverket etc. Felles for disse sivile etatene er at de har egne dataverktøy for beslutningsstøtte, som benyttes som etatens primærsystem. I en Søk- og redningsoperasjon på havet hvor Kystvakten ofte blir «on scene coordinator» (OSC), vil Kystvakten benytte sitt egenutviklede system, «Beslutningsstøtte Kystvakt» (BST KV), som primærsystem for operasjonen. Her blir relevant informasjon som vind og strøm, drivbaneberegninger, deltakende enheter, hendelseslogg og så videre lagt inn. Andre deltakende etater som Hovedredningssentralene (HRS), Redningsselskapet (RS) og politi har ikke tilgang til dette systemet. Resultatet er at de må bruke sine egne dataverktøy for å legge inn den samme informasjonen, da det ofte kan være utfordrende å utveksle informasjon på tvers av systemgrenser på grunn av ulike tekniske løsninger (FFI, 2021 s 40). Hvis flere etater hadde benyttet samme beslutningsstøttesystem kunne de hatt denne informasjonen og oversikten automatisk.

Undertegnede har selv 16 års operativ erfaring fra Kystvakten, og har i løpet av disse årene tjenestegjort på flere forskjellige fartøyer tilhørende Kystvaktens struktur. Jeg har hatt ulike stillinger om bord fra operasjonsbefal til skipssjef, og har vært deltaker på flere redningsaksjoner av varierende omfang og størrelse. I slike aksjoner kan kommunikasjon og koordinering foregå på mange forskjellige systemer. Antallet systemer som benyttes i en og samme aksjon, vil ofte øke i takt med antall enheter som deltar i redningsarbeidet. Grunnen til dette er at ikke alle deltakerne har tilgang til de samme systemene. Denne problematikken er også overførbart til andre hendelser, ulykker og kriser der tverretattlig samhandling er nødvendig. Ved å benytte ett system kan det tenkes at man både kan redusere sjansen for feil og misforståelser, samt unngå dobbeltarbeid ved at informasjon legges inn bare en gang. Dette er noe som også kan få innvirkning på den tverretattlige samhandlingen i Norge.

1.2 Problemstilling

Gjennom min tjeneste i Kystvakten, og i forbindelse med deltakelse på øvelser og aksjoner med andre maritime etater, har jeg sett at det er et forbedringspotensial innen kommunikasjon og samhandling. Utfordringer vil det alltid være, og man vil aldri oppnå målet om perfekt samhandling. Det er likevel viktig å ha dette målet å jobbe mot, for å sikre kontinuerlig forbedring. Som tidligere nevnt så er en av utfordringene at kommunikasjon mellom etatene under øvelser og aksjoner, kan foregå på mange forskjellige systemer. Det at flere etater benytter samme system, kan derfor være et tiltak som vil forbedre samhandlingen. Sett opp mot et økende behov for samhandling for å møte de sammensatte og sektorovergripende truslene som samfunnet står overfor, tilsier dette at et felles beslutningsstøttesystem også vil kunne få innvirkning på sikkerheten i Norge.

Denne oppgavens overordnede problemstilling er derfor: *Hvordan vil et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater i Norge påvirke samfunnssikkerheten?*

1.3 Forskningsspørsmål

Oppgavens problemstilling vil søkes belyst gjennom å diskutere følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan vil et felles beslutningsstøtteverktøy påvirke samhandlingen mellom maritime etater i Norge? **Hypotese:** Et felles beslutningsstøtteverktøy vil forbedre den tverretatlige samhandlingen, ved at enkeltfaktorer som ligger til grunn for effektiv samhandling forbedres.
2. Hvordan vil et felles beslutningsstøtteverktøy påvirke situasjonsforståelsen til maritime etater i Norge? **Hypotese:** Et felles beslutningsstøtteverktøy vil gi maritime etater i Norge mulighet til å enklere og raskere kunne utveksler informasjon. Dette vil få positiv effekt på felles situasjonsforståelse.
3. Hvordan vil et felles beslutningsstøtteverktøy påvirke håndteringen av kriser i Norge?
Hypotese: Bedre tverretatlig samhandling og situasjonsforståelse, vil sette maritime etater i Norge bedre i stand til å håndtere sektorovergripende kriser.

1.4 Avgrensning

Selv om det i dag, grunnet en stadig endret trusselsituasjon, kan være utfordrende å skille mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet (FFI, 2021 s 115), vil oppgaven fokusere på samfunnssikkerhet i ordets tradisjonelle betydning der det er sivile myndigheter som har primæransvaret for ivaretagelse av samfunnssikkerheten med støtte fra Forsvaret. Samfunnssikkerhet defineres som «samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger» (Meld.St.10 (2016-2017), 2016 s 19). Hvordan et felles beslutningsstøtteverktøy vil påvirke attribuering av bevisste handlinger vil ikke bli vurdert i denne oppgaven. Fokuset vil ligge på hvordan et felles beslutningsstøtteverktøy vil påvirke norske myndigheters evne til å håndtere utilsiktede kriser som krever samhandling mellom flere etater, både sivile og militære.

Sektoransvaret i Norge kan skape utfordringer med tanke på å utvikle felles digitale løsninger, dette ved at effektiviseringsgevinsten kan oppstå i en annen sektor enn der utviklingskostnadene blir belastet (NOU 2023:17, 2023 s 345). Eventuelle økonomiske utfordringer og konsekvenser med et felles system vil heller ikke bli vurdert i denne oppgaven.

1.5 Begrepsavklaring

Med beslutningsstøttesystem menes i denne oppgaven programvare som brukes operasjonelt for å logge hendelser, og sammenstille informasjon for å hjelpe aktører til å ta gode og informerte beslutninger (SINTEF, 2016 s 29).

BarentsWatch nevnes flere steder i oppgaven, og er et helhetlig overvåknings- og informasjonssystem rettet mot de nordligste havområder. BarentsWatch utvikler infrastruktur, nettverk mellom etater, og leverer samhandlings- og informasjonstjenester. (SINTEF, 2016 s 32). Systemet består av et åpent informasjonssystem som er tilgjengelig i en portal på nett og et lukket informasjonssystem som er rettet mot operative etater (Wifstad et al., 2020). BarentsWatch er et system som av noen etater benyttes til å levere beslutningsstøtte i enkelte situasjoner, og brukes av andre etater mer som et system for informasjonsinnhenting (Barentswatch, 2024).

Med maritime etater menes det i denne oppgaven offentlige etater i Norge som bidrar til oppgaveløsning og hendelsehåndtering i det maritime domenet. Således kan en etat i denne konteksten ansees som maritim, selv om etaten har hoveddelen av sitt ansvarsområde på land. Dette gjelder for eksempel Politiet og Tollvesenet.

1.6 Disposisjon

I kapittel 2 presenteres valgt metode for studien, samt styrker og svakheter med denne metoden. I kapittel 3 presenteres utvalgt teori som er knyttet opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene for oppgaven. I kapittel 4 presenteres funn fra intervjuer og analyse og drøfting av disse funnene opp mot teorien fra teorigapitlet. Egne erfaringsbaserte vurderinger trekkes også inn hvor dette er naturlig. I kapittel 5 presenteres konklusjonen som skal svare på oppgavens problemstilling.

2 Metode

«Hensikten med forskning er å frambringe gyldig og troverdig kunnskap om virkeligheten. For å klare dette må forskeren ha en strategi for hvordan han eller hun skal gå fram» (Jacobsen, 2022 s 15). I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metoden jeg har valgt for å svare på oppgavens problemstilling. Jeg vil videre redegjøre for ulemper og fordeler med den valgte metoden.

2.1 Forskningsdesign

«Valg av undersøkelsesopplegg vil ha store konsekvenser for undersøkelsens gyldighet (validitet)» (Jacobsen, 2022 s 99). I denne oppgaven har hensikten vært å få detaljerte beskrivelser om hvordan et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater i Norge kan tenkes å påvirke felles situasjonsforståelse, kommunikasjon og samhandling mellom etatene, og om dette videre har noen innvirkning på krisehåndteringen og samfunnssikkerheten i Norge. Valget falt derfor på et kvalitativt, intensivt forskningsopplegg. Intensive opplegg går i dybden på et fenomen, og retter seg mot å få en detaljert og grundig forståelse av virkeligheten og hvordan denne oppfattes. Intensive opplegg studerer mange nyanser, men relativt få enheter. Videre har intensive forskningsopplegg høy grad av intern gyldighet noe som også gjør de godt egnet til teoretisk generalisering (Jacobsen, 2022 s 100). Denne oppgaven tillegger stort fokus på samarbeid og samhandling mellom maritime etater i Norge, og det har derfor vært viktig å få fram perspektivene og synspunktene til respondenter i forskjellige maritime etater. Som følge av dette, ble det besluttet å gjennomføre undersøkelsen som små-n-studie. Ofte vil disse studiene trekke ut enheter fra ulike kontekster for å få belyst et fenomen fra ulike ståsteder. I slike studier vektlegges ofte fenomenet i større grad enn konteksten, men med å variere med respondenter fra ulike kontekster kan vi få en rikere beskrivelse av fenomenet (Jacobsen, 2022 s 116). Respondentene i denne undersøkelsen representerer ledere og mellomledere fra ulike maritime etater i Norge. Det er også en viss variasjon i hvor disse etatene hierarkisk er plassert i forvaltningen. Dette for å få belyst problemstillingen fra flere ulike perspektiver.

2.2 Datainnsamling

Datainnsamlingsmetodene som er brukt i denne studien er dokumentstudier og åpne individuelle intervjuer. Stortingsmeldinger, norsk offentlige utredninger og rapporter er eksempler på dokumenter som er brukt i arbeidet med denne oppgaven. Disse har jeg brukt tidlig i prosessen for å få oversikt og økt kunnskap om tematikken, men også seinere for å sammenlikne og diskutere opp mot innsamlet empiri. Åpne individuelle intervjuer egner seg best når det er relativt få enheter som undersøkes, når vi er interessert i hva det enkelte individ sier og når vi er interessert i hvordan den enkelte fortolker og legger mening i et spesielt fenomen (Jacobsen, 2022 s 163). I denne oppgaven har det vært viktig å få fram synspunkter fra flere maritime aktører innen totalforsvaret. Det har ikke vært et poeng å få fram eventuelle forskjellige synspunkter innad i etatene. Det er derfor valgt ut en respondent per etat. Det er mange maritime etater i Norge som inngår i totalforsvaret. En studie som involverte alle disse ville blitt for omfattende. Jeg har derfor valgt ut respondenter fra seks

forskjellige etater for å belyse problemstillingen. Disse etatene er: Kystvakten, Forsvarets operative hovedkvarter, Hovedredningssentralene, Tollvesenet, Sjøfartsdirektoratet og Sysselmesteren. En svakhet med dette er at det kan være en mulighet for at respondenter fra andre etater som ikke er blant de utvalgte i studien, kunne kommet med andre svar som kunne påvirket konklusjonen. Selv om konklusjonen ikke hadde blitt påvirket, så ville et større antall respondenter fra ulike etater kunne styrket oppgaven. Jeg tror likevel at de utvalgte respondentene har gitt et godt datagrunnlag. De maritime etatene i Norge som inngår i denne studien er spredt over et stort geografisk område, fra Longyearbyen i nord til Haugesund i sør. For å spare tid og kostnader falt valget derfor på bruk av «Teams» til gjennomføring av intervju. Web-baserte intervjuer gir en større avstand mellom intervjuer og intervjuet, men ser ut til å fungere godt som et alternativ til fysisk ansikt-til-ansikt-intervju. Ulemper ved bruk av web-basert intervju kan være at det er vanskeligere å etablere tillit og åpenhet i intervjusituasjonen, og den intervjuede kan ofte bli distraheret av andre ting som skjer der han eller hun befinner seg (Jacobsen, 2022 s 163-165). Jeg valgte å sende ut komplett intervjuguide til respondentene i god tid før gjennomføringen av hvert intervju. Dette for å gi respondentene god tid til å forberede seg og gi de muligheten til å kunne gi så reflekterte og gjennomtenkte svar som mulig. I tillegg så ble det lettere for respondentene å hente seg inn igjen hvis de skulle bli distraheret av andre ting under intervjuet.

2.3 Valg av kilder

Etter at jeg i samråd med veileder hadde valgt ut de etatene som skulle representeres i studien, var tiden inne til å finne én respondent per etat til deltakelse i intervju. Denne jobben tilnærmet jeg meg på forskjellige måter. Fra min tjeneste i Kystvakten har jeg vært i kontakt med flere fagpersoner fra forskjellige samarbeidede etater. Jeg valgte ved flere anledninger i første omgang å kontakte disse da de har god kjennskap til egen etat og hvilke personer i etaten som hadde god kunnskap om aktuell problemstilling og kunne egne seg til å stille til intervju. I andre tilfeller der jeg ikke hadde bekjente i etaten, sendte jeg en generell e-post til det operative ledelselementet i etaten med presentasjon av prosjekt og forespørsel om deltakelse i studien. Begge disse metodene viste seg å være godt egnet til å få tak i respondenter med mye kunnskap om problemstillingen, og som jeg ønsket å undersøke.

2.4 Dataanalyse

«Første del i enhver kvalitativ analyse er renskrivning av intervjuer og observasjoner, eller det som vi kan kalle rådata» (Jacobsen, 2022 s 209). Intervjuene ble tatt opp på diktafon. Dette etter eksplisitt

samtykke. Etter gjennomført intervju, ble det transkribert i sin helhet for å forenkle analysearbeidet. Dette var en ganske tidkrevende prosess, og resulterte i 80 tettskrevne sider med rådata. Selv om det finnes dataprogrammer som kan forenkle transkriberingsjobben, valgte jeg å gjøre denne jobben manuelt. Grunnen til dette var at jeg da fikk gått grundig igjennom datamaterialet, og på den måten reduserte muligheten for misforståelser og muligheten for å overse viktige poenger. Den manuelle transkriberingen gav meg også en god dataoversikt tidlig i prosessen. Sitater som er brukt i oppgaven er renskrevet for å øke lesbarheten. For å redusere muligheten for at denne renskrivningen ikke har påvirket innholdet på noen måte, så har sitatene også gjennomgått en sitatsjekk ved at de ble sendt på e-post til den aktuelle respondenten for bekreftelse.

Neste steg i prosessen var analyse av de transkriberte intervjuene. «Innholdsanalyse er basert på en antakelse om at det en person sier i et intervju [...] kan reduseres til et sett færre, men mer overordnede og meningsfylte kategorier» (Jacobsen, 2022 s 217). Den innholdsanalysen som ble valgt i denne studien var deduktiv. I deduktiv analyse undersøker man om en antakelse som er utledet fra en eksisterende teori, stemmer overens med virkeligheten. Antakelsen er gjerne formulert som en presis hypotese (Nyeng, 2021 s 59). Hypotesene som denne oppgaven skal undersøke er beskrevet i kapittel 1.3 Forskningsspørsmål. Teoriene som ligger til grunn for hypotesene er beskrevet i kapittel 3 Teori.

Deduktiv analyse er en analyseform som tar utgangspunkt i et sett med forhåndsdefinerte kategorier (Jacobsen, 2022 s 222). Kategoriene som det ble fokusert på i denne oppgaven var forhåndsdefinert i intervjuguiden. Under analysen ble sitater fra respondentene tilordnet disse kategoriene. Det var også sitater som ble tilordnet nye kategorier under analysearbeidet.

2.5 Forskningsetikk

Forskningsetiske retningslinjer kan defineres som: «Verdier, prinsipper, normer og institusjonelle ordninger, som til sammen bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet» (Jacobsen, 2022 s 48). Forskning skal ikke begrenses av en ønsket konklusjon, noe som er et viktig prinsipp i all forskning. Det skal derfor tydelig komme fram om der eksisterer noen interessekonflikt knyttet til det som det forskes på (Jacobsen, 2022 s 49). Gjennom min tjeneste i Kystvakten har jeg vært med på mange redningsoperasjoner der enheter fra flere forskjellige etater har deltatt. Jeg har selv erfart hvor viktig god kommunikasjon, samvirke og samhandling er i slike operasjoner, og har derfor gjort egne vurderinger om hvordan denne samhandlingen kan forbedres. Dette er noe jeg har vært bevisst

på gjennom hele prosessen. Spesielt under utarbeidelse av intervjuguide og gjennomføringen av intervjuene. Dette for å unngå å påvirke respondentene.

Denne studien har behandlet personopplysninger i form av navn og stilling til respondentene. Stillingen til respondentene er gjengitt i teksten under delkapittelet «Presentasjon av intervjuobjekter». Etter avtale nevnes ikke respondentene med navn, og sitater fra intervjuene som er brukt i teksten er heller ikke knyttet opp mot stilling til respondentene. I tillegg ble det, etter eksplisitt samtykke, tatt lydopptak av alle intervjuene. Behandlingen av personopplysningene og ivaretagelse av personvernet er nærmere beskrevet i samtykkeskjemaet (Se vedlegg B), som ble tilsendt samtlige respondenter for gjennomlesing i forkant av intervjuene. Respondentene som ønsket å delta i studien, ble også bedt om å gi et skriftlig samtykke på dette i form av å returnere et signert samtykkeskjema. Samtidig ble det understreket for respondentene at de på et hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg fra prosjektet, uten å oppgi noen grunn. Det ble informert om at lydopptak av intervju vil bli slettet når masteroppgaven er vurdert og bestått.

Det ble også innhentet tillatelse fra Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (Sikt) (Se vedlegg C) og Forsvarets forskningsnemd ved FHS i forkant av datainnsamlingen.

2.6 Metodekvalitet

Forskningens kvalitet kan knyttes til tre forskjellige begreper: intern gyldighet, ekstern gyldighet og pålitelighet.

«Intern gyldighet går på om resultatene oppfattes som riktige, eller om det er samsvar mellom virkeligheten og forskerens beskrivelse av denne virkeligheten. Dette kaller vi validering» (Jacobsen, 2022 s 240). Et sett med spørsmål som man kan stille seg i denne sammenhengen er: Har vi fått tak i de riktige kildene? Gir kildene riktig informasjon? Når i undersøkelsen blir data samlet inn? Hvordan kommer informasjonen fram (Jacobsen, 2022 s 240-243).

Når vi skal vurdere om vi har fått tak i de riktige kildene, og om disse kildene gir riktig informasjon må vi vurdere om kildene har evne og vilje til å gi riktig informasjon om det vi studerer (Jacobsen, 2022 s 241). Samtlige respondenter i undersøkelsen er å betrakte som førstehåndskilder, og har derfor nærhet til oppgavens tema. Intervjuene viste også at respondentene sitter på mye kunnskap om temaet for oppgaven. Respondentenes evne til å gi riktig informasjon anses som oppfylt, selv om det ikke er en garanti for at andre respondenter kunne gitt andre svar. På samtykkeskjemaet er det

presisert at respondentenes navn ikke vil bli publisert i oppgaven, men at de kan bli gjenkjent ved at deres stilling eller funksjon benevnes. Selv om muligheten for å bli gjenkjent i noen tilfeller kan få innvirkning på respondentenes svar, anses ikke det som sannsynlig i denne oppgaven, da det ikke er samlet inn informasjon som kan karakteriseres som sensitiv. I samtykkeskjemaet ble også respondentenes rettigheter presisert, noe som inkluderer deres rett til, på et hvilket som helst tidspunkt, trekke seg fra prosjektet uten å oppgi noen grunn. I tillegg har samtlige respondenter fått tilbud om satsjekk. Det kan tenkes at disse faktorene har fått positiv innvirkning på respondentenes vilje til å gi riktig informasjon. Jeg finner videre ingen grunn til å tro at respondentene ikke har vilje til å gi sannferdige opplysninger.

Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet 02.10.2023 og 07.11.2023. Enkelte mener at de dataene som er samlet inn seint i forskningsprosessen er de beste, da forskeren da ofte har tilegnet seg mer kunnskap om fenomenet som undersøkes. Svakheten er at forskeren da kan ha blitt blind for eventuelle nye forhold og momenter (Jacobsen, 2022 s 243). På de seinere intervjuene var det enklere å fange opp ting, og komme med oppfølgingsspørsmål der det var nødvendig, men samtidig hadde strukturen på oppgaven blitt klarere slik at jeg hadde mer fokus på de temaene som jeg ville ha svar på.

Informasjon som kommer uoppfordret fra en respondent, vil ofte tillegges større gyldighet da dette er opplysninger som ikke er direkte styrt av forskeren (Jacobsen, 2022 s 243). I denne studien ble intervjuguiden sendt ut til respondentene i god tid før intervjuet. Det kan tenkes at dette har vært med på å styre informasjonen fra respondenten i større grad enn hvis intervjuguiden ikke hadde blitt sendt ut i forkant av intervjuet. Selv om spørsmålene var forhåndsdefinerte, så var jeg bevisst på å ikke påvirke respondentene for mye under intervjuene, dette ved å la de få prate mest mulig fritt.

Pålitelighet, eller reliabilitet, handler om hvor tillitsvekkende innsamlede data er (Nyeng, 2021 s 105). For å kunne si noe om dataene som framkommer av studien er pålitelige, så må vi først vurdere om det er noe med selve undersøkelsen som kan ha påvirket resultatet. Forskeren påvirker de som undersøkes, og motsatt (Jacobsen, 2022 s 250). I denne studien er det benyttet intervju som datainnsamlingsmetode, og det vil da etableres en relasjon mellom forsker og de som undersøkes som kalles intervju effekt (Jacobsen, 2022 s 251). Jeg har under intervjuene vært bevisst på dette, og vist interesse for respondentenes svar samt forsøkt å ha et nøytralt kroppsspråk. Samtlige intervjuer er gjennomført ved hjelp av Teams, noe som har gjort dette utfordrende da det er lettere for forskeren å vise kroppsspråk hvis denne er i samme rom som den som intervjues. Skal en forsker vise interesse er det for eksempel nyttig å kunne oppnå øyekontakt med den som intervjues. Dette lar seg

vanskelig gjøre når Teams benyttes. Intervjuene har vært planlagte og avtalt på forhånd. Dette har sammenheng med at jeg har vært ute etter gjennomtenkte og grundige svar.

En annen ting som kan påvirke påliteligheten av undersøkelsen er nøyaktigheten av registrering og analyse av data. Registreringen er gjort ved at det er tatt lydopptak av intervjuene, og disse lydopptakene er manuelt transkribert i ettertid. Analysemetoden som er brukt er deduktiv, ved at fokusområdene for undersøkelsen var forhåndsdefinert og sitater fra respondentene er forsøkt tilordnet disse kategoriene. Jeg kan likevel ikke utelukke at undersøkelsesopplegget, metoden og jeg som forsker har påvirket resultatet av intervjuene.

«Mens den interne gyldigheten og påliteligheten går på om vi har beskrevet et fenomen på riktig måte, dreier den eksterne gyldigheten seg om i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan generaliseres til andre enn dem man faktisk har undersøkt» (Jacobsen, 2022 s 255). Vi snakker da gjerne om overførbarhet til andre enheter innen samme organisasjon, og overførbarhet til andre organisasjoner (Jacobsen, 2022 s 256). Da komplett intervjuguide er sendt ut i god tid før intervjuene, har respondentene hatt mulighet til å forberede svarene sine. Selv om jeg har stilt enkelte oppfølgingsspørsmål, så har disse i stor grad forholdt seg til de forhåndsdefinerte kategoriene. Det kan derfor antas at svarene som er kommet fram i denne undersøkelsen i liten grad er spontane. Det er mulig at overførbarheten internt i organisasjonen som den enkelte respondent tilhører er større når intervjuene er planlagt kontra overraskende, rett og slett fordi respondenten har mulighet til å forberede svarene. I denne undersøkelsen er det kun valgt ut en respondent per organisasjon av seks forskjellige organisasjoner. Dette vil i seg selv begrense overførbarheten både innad i organisasjonene og til andre organisasjoner, da et større utvalg av respondenter ville økt sannsynligheten for å kunne generalisere. Dette fordi at det ikke er noen garanti for at andre respondenter, både innad i samme organisasjon og fra andre organisasjoner, kunne gitt andre svar.

3 Teori

I dette kapitlet presenteres teorier som utgjør grunnlaget for analyse og drøfting av funnene gjort i intervjuene. Sett opp mot problemstillingen, og forskningsspørsmålene for oppgaven, så er det naturlig å presentere teorier om samhandling, situasjonsforståelse, krisehåndtering og samfunnssikkerhet.

3.1 Samhandling

Samhandling handler om hvordan relasjoner mellom mennesker oppstår, hva som må til for at dette skal skje og hvilke konsekvenser dette kan få. Samhandling kan også utvikles mellom organisasjoner og teknologi (Torgersen, 2018b s 23).

Torgersen og Steiro (2009) definerer samhandling som:

«En åpen og likeverdig kommunikasjons- og utviklingsprosess mellom aktører som kompetansemessig utfyller hverandre og utveksler kompetanse, direkte ansikt-til-ansikt eller mediert via teknologi eller med håndkraft, som arbeider mot felles mål og hvor forholdet mellom aktørene til enhver tid hviler på tillit, involvering, rasjonalitet og bransjekunnskap» (Torgersen & Steiro, 2009 s 130).

Som vi ser av definisjonen så omhandler samhandling kommunikasjon mellom to eller flere deltakere, og det å utnytte deltakernes ferdigheter for å nå et felles mål. Forholdet mellom deltakerne er avhengig av flere ting, blant annet tillit. Videre så ser vi at samhandling kan foregå ansikt-til-ansikt, der kommunikasjonen mellom deltakerne foregår direkte, eller mediert der kommunikasjonen foregår ved hjelp av teknologi. Samhandlingen kan også være redskapsbasert der kjernen i produksjonen foregår gjennom maskiner eller andre verktøy (Torgersen & Steiro, 2009 s 161). Tverretatlig samhandling mellom maritime etater i Norge, kan foregå ved hjelp av alle disse samhandlingsformene.

I tillegg til å være en prosess som ofte henger sammen med styring og ledelse, foregår samhandling også i vanlige arbeidsprosesser der folk jobber sammen (Torgersen & Steiro, 2009 s 153). Samtidig så er det ingen garanti for at samhandling oppstår naturlig bare ved at forskjellige aktører jobber sammen (Andersson et al., 2014 s 80). Denne oppgaven vil fokusere på samhandling mellom forskjellige organisasjoner, og ikke samhandling mellom personer eller arbeidstakere innad i samme organisasjon.

I litteraturen er det mange ulike uttrykk for samhandling som brukes til dels om hverandre.

Eksempler på dette er: kommunikasjon, samarbeid, koordinering, samvirke, samhandling osv. Det er flere likhetstrekk mellom uttrykkene, men Torgersen og Steiro (2009) argumenterer for at samhandling dekker noe kvalitativt annet enn de andre begrepene (Torgersen & Steiro, 2009 s 153), og forskjellen mellom begrepene ligger hovedsakelig på det relasjonelle ambisjonsnivået (Torgersen, 2018c s 25). Samhandling representerer i denne sammenhengen det høyeste ambisjonsnivået når det kommer til relasjoner mellom aktørene, noe som også gjør aktørene bedre i stand til å sammen håndtere komplekse hendelser. Samtidig så øker kravet til øving og trening og gjensidig tillitt mellom aktørene (Torgersen, 2018a s 44).

«Effektiv samhandling innebærer å utnytte og kanalisere deltagerens samlede kompetanse best mulig mot felles mål og forståelse, noe som kan bidra til bedre løsninger og beslutninger» (Torgersen & Steiro, 2009 s 155). Torgersen definerer 15 underliggende prosesser som er sentrale forutsetninger for at man skal kunne oppnå god samhandling. Disse er listet i tabell under:

Prosess	Forklaring
Koordinering	Fordeling og overføring av oppgaver til riktig mottaker.
Komplementær kompetanse	Deltakerne utfyller hverandre med sin unike kompetanse.
Etikk	Forutsetter at alle deltakerne har lik verdi, respekterer hverandre og er villig til å ta ansvar i samhandlingsprosessen.
Læring	Deltakerne lærer av hverandre under samhandlingen
Samhandlingstrening	Deltakerne trener på ferdigheter som er viktig for samhandlingen
Involvering og tilstedeværelse	Deltakerne er villig til å bidra aktivt
Redskapsmestring	Deltakerne er i stand til å bruke forskjellige verktøy som en del av samhandlingen. For eksempel teknologi.
Organisasjon og kulturell kunnskap	Å være bevisst organisasjonskulturen
Maktbalanse	Fravær av maktbalanse. Deltakerne er bevisste på at maktstrukturene kan oppleves forskjellig i samhandlingsprosessen i motsetning til tradisjonelt samarbeid.
Presisjon i kommunikasjon	Deltakerne uttrykker seg klart og tydelig.
Rollebevissthet	Deltakerne forstår hverandres rolle, funksjon og fordeling av arbeidsoppgaver.
Profesjonslogikk	Utvikle en felles forståelse for språket. Deltakerne må bevisstgjøres på sjargongen, for å muliggjøre god kommunikasjon som grunnlag for samhandlingen.
Teft	Utarbeide en presis forståelse for hva som skjer i en samhandlingsprosess og hva som bør gjøres
Felles situasjonsforståelse	Deltakerne er bevisste sin egen situasjonsforståelse, og bidrar til å etablere en felles situasjonsforståelse.
Tillit, åpenhet og selvsikkerhet	Deltakerne er trygge på hverandre, stoler på hverandre og klarer å bidra inn i prosessen

(Egen oversettelse, Torgersen, 2018a 47)

Sagt på en enklere måte så gjennomføres effektiv samhandling slik at:

- Deltakerne opplever tillit, trygghet, tilhørighet og trivsel

-
- Den enkelte får brukt sin kompetanse i samspill med andre, og at man utfyller hverandre i forhold til det som skal produseres, eller det felles mål som skal oppnås.
 - Resultatets ønskede nivå er tilfredsstillt (Torgersen & Steiro, 2009 s 160).

Et uttrykk som ligger tett opp mot samhandling, er samvirke. «Samvirke kan beskrives som en prosess hvor de involverte aktørene, uten prestisjehensyn, går sammen for å løse et felles problem» (Sørensen, 2017 s 26). Direktoratet for sikkerhet og beredskap (DSB) trekker fram følgende forutsetninger for velfungerende tverretattlig samvirke mellom nød- og beredskapsaktører: god utnyttelse av deltakernes kompetanse og kapasitet, at roller og ansvarsforhold er avklart, kunnskap om egne og andres ressurser og kapasiteter, likeverd blant samvirkepartnere, tillit blant samvirkepartnere, at den enkelte aktør ivaretar eget ansvar, samtidig som man vurderer hvilken informasjon andre kan ha behov for, i tillegg til samordnet planverk, trening og øvelser (DSB, 2015 s 17). Disse forutsetningene er også dekket av Torgersens indikatorer for god samhandling, men vi ser at ikke alle indikatorene for god samhandling er dekket av forutsetningene for godt samvirke som DSB trekker fram. Dette kan forklares med at det relasjonelle ambisjonsnivået er større ved samhandling kontra samvirke (Torgersen, 2018b s 25).

Sørensen (2017) slår fast at to vanlige perspektiver på samvirke er vertikal og horisontal, som igjen kan deles inn i formelt og uformelt (Sørensen, 2017 s 26). Utfra definisjonene på samhandling og samvirke, samt forutsetningene som må ligge til grunn, er det så stor likhet mellom disse to fenomenene at vi også til dels kan betrakte samhandling utfra de samme perspektivene.

Et vertikalt perspektiv handler om hierarkiske nivåer, og samvirke mellom overordnet og underordnet. Disse nivåene kan variere både i lengde og antall. Lange, vertikale kommandolinjer kan være en utfordring i situasjoner der det er behov for tydelige og raske avgjørelser.

Horisontalt samvirke beskriver det ideelle forholdet mellom likestilte partnere. For å oppnå dette må partnerne enes om en likestilt deling av myndighet og ressurser (Magnussen, 2018 s 343). Det vil trolig være vanskelig å oppnå en horisontal modell i en beredskapssituasjon, da et tidvis vil være behov for raske og tydelige avgjørelser (Sørensen, 2017 s 26).

Formelt samvirke dreier seg om lovverk og eksisterende regler og samarbeidsavtaler, som er førende for samvirket mellom aktørene. Dette er regler som blant annet definerer oppgaver ansvar til den enkelte aktør. På den ene siden så kan slike regler skape klarhet og forutsigbarhet, og på den andre siden så kan de skape organisatoriske hindringer.

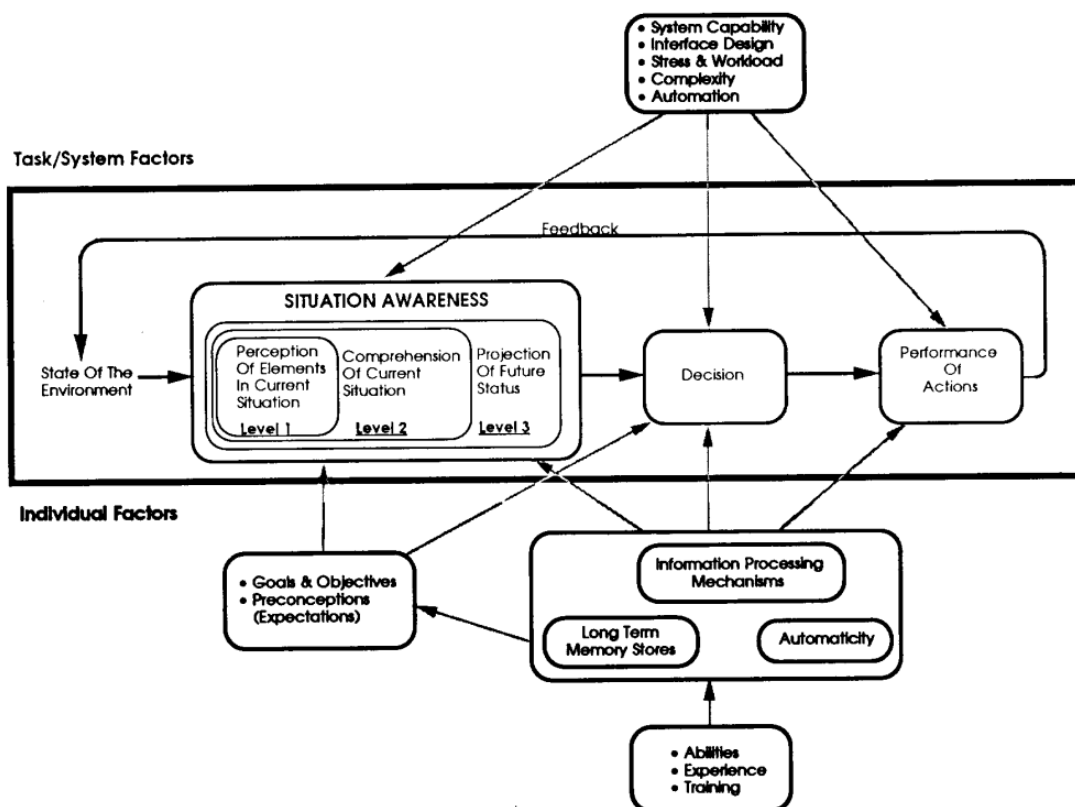
Uformelt samvirke kan være rutiner som har utviklet seg over tid på bakgrunn av uformelle relasjoner og ikke-uttalte overenskomster, som for eksempel kjennskap til hverandres kapasiteter gjennom tidligere samvirke og relasjonsbygging (Magnussen, 2018 s 342) (Sørensen, 2017 s 27).

3.2 Situasjonsforståelse

«Situasjonsforståelse er et etablert fagområde med utspring i militær og politisær virksomhet og omtales gjerne med forkortelsen SA («situation awareness») (Winge, 2021 s 65). Situasjonsforståelse er den forståelsen den enkelte utvikler bevisst eller ubevisst, basert på tolkningen av det situasjonsbildet som er etablert (Forsvaret, 2019 s 219). Situasjonsbilder utvikles for å støtte en beslutningsprosess, og består av relevant informasjon om elementer i omgivelsene. «I dette ligger det at informasjonen i bildet er filtrert, analysert og tolket» (FFI, 2021a s 28). IKT-systemer har en sentral rolle i dette analysearbeidet, og i produksjon av et relevant beslutningsgrunnlag. «Et beslutningsstøtteverktøy vil kunne støtte utvikling av handlemåter, vurdering av risiko med mer. Tilgjengelighet på felles og/eller interoperable IKT-systemer er en forutsetning for effektiv informasjonsdeling og bildeoppbygging» (FFI, 2021a 41).

Situasjonsforståelsen kan påvirkes av en rekke faktorer, og en god situasjonsforståelse er viktig for å kunne ta riktige beslutninger til riktig tid. Egne ressurser, tildelte oppdrag, støtte- og samvirkeforhold og deltakende enheters profesjonalitet og kompetanse, er alle eksempler på faktorer som kan påvirke situasjonsforståelsen (Forsvaret, 2019 s 218).

God situasjonsforståelse er et viktig fundament, men gir likevel ikke noen garanti for en god beslutning. Under vises Mica R. Endsleys modell for situasjonsforståelse, hvor situasjonsforståelse, beslutning og handling er tre separate steg i en beslutningstakingsprosess. Den viser også forskjellige faktorer som kan virke inn på de tre stegene. Som følge av dette kan det tenkes at en person med perfekt situasjonsforståelse likevel kan komme til å ta en dårlig beslutning på grunn av for eksempel stress, arbeidsbelastning eller mangel på erfaring og trening (Endsley, 1995 s 36).

Figur 1: Modell av situasjonsforståelse og beslutningstaking (Endsley, 1995 s 35): Modell av situasjonsforståelse og beslutningstaking (Endsley, 1995 s 35)

Videre ser vi av modellen at situasjonsforståelse deles inn i tre steg:

1. Oppfatningen av elementer i omgivelsene (Hva foregår?)
2. Forståelsen av omgivelsenes betydning (Hva betyr det?)
3. Estimering av omgivelsenes status i tiden fremover (Hva kommer til å skje?) (SINTEF, 2016 s 18) (Endsley, 1995)

Ved en maritim søk- og redningsoperasjon er det ofte et stort informasjonsbehov, og mange spørsmål som man vil ha svar på for å kunne planlegge videre innsats. Hvilket skip er i nød? Hvilken type nød? Hvordan er værforholdene i området? Hva er avstanden til havaristen? Hvilke andre skip og enheter i området kan bistå? Disse spørsmålene er med på å danne et situasjonsbilde, og finne ut hva som foregår. Dette kan brukes videre til å vurdere betydningen av situasjonen. For eksempel så vil type nød få innvirkning på hvilken assistanse som skal klargjøres. Er det brann om bord så må røykdykkere og slukkemateriell klargjøres. Hvis havaristen har fått maskinstans, må vi kanskje klargjøre utstyr for å ta skipet under slep. Estimering av status i tiden fremover kan være vurderinger

rundt for eksempel om det er fare for grunnstøting før havaristen blir tatt under slep. Er det fare for at brannen sprer seg til andre deler av skipet?

Videre så ser vi av Endsleys modell at mål er en viktig faktor for situasjonsforståelsen, noe som også vil få innvirkning på beslutningen som fattes. Vi må stille oss spørsmålene: Hva ønsker vi å oppnå? Og hva ønsker vi å unngå? (Winge, 2021 s 66) Ved en maritim søk- og redningsoperasjon så kan svarene være at vi ønsker å ivareta sikkerheten til de involverte, og vi ønsker å unngå tap av menneskeliv. Hovedprioriteten vil alltid være personell, og materiell kommer i andre rekke. Dette er noe som vil få innvirkning på beslutninger og valg av handlemåte.

Forskningslitteraturen opererer med ulike typer situasjonsforståelse, bl.a. individuell situasjonsforståelse, team situasjonsforståelse og delt situasjonsforståelse. Delt situasjonsforståelse handler både om kognitive prosesser i individer som samhandler, og om prosesser mellom de som samhandler. Det kan ofte være en kompleks operasjon å oppnå delt situasjonsforståelse mellom flere forskjellige aktører (SINTEF, 2016 s 18). Robert M. Clark er en etablert forsker innen etterretningsanalyse som peker på følgende kjente årsaker til at man feiler med rettidig og dekkende situasjonsforståelse og beslutningstaking.

1. Manglende evne og vilje til informasjonsdeling for å etablere og øke felles kunnskap
2. Manglende evne til å analysere materialet objektivt grunnet ulike beslutningsfeller
3. Manglende handling eller oppfølging når resultatene av analyser er klare (Winge, 2021 s 69-70) (Clark, 2013 xx-xxii)

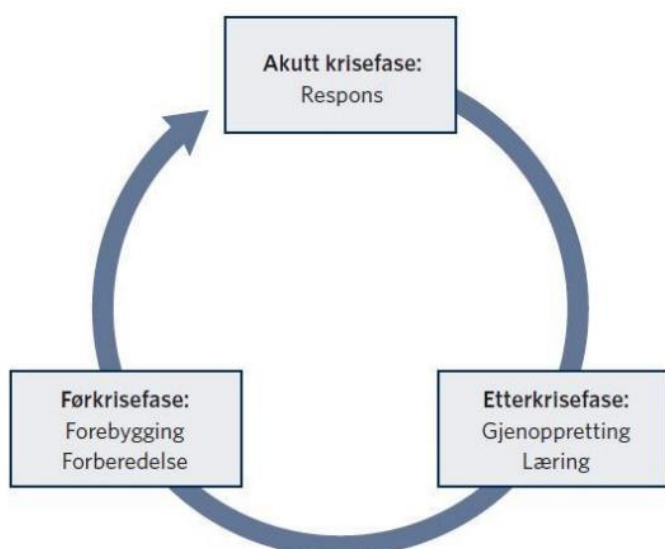
For å gå tilbake til eksemplet med en maritim søk- og redningsoperasjon, så må aktører i operasjonen dele informasjon for å oppnå felles situasjonsforståelse. Hvis for eksempel OSC feiler med å dele viktig informasjon med andre deltakende enheter, kan det påvirke den felles situasjonsforståelsen negativt. Informasjonsdeling der en informasjonskilde velger å dele informasjon med en eller flere mottakere, er også kjent som push-prinsippet (FFI, 2021 s 20). Det er her viktig at de som skal dele informasjon i en operasjon kjenner til og forstår informasjonsbehovet til de andre deltakende enhetene i operasjonen. Samtidig er det viktig at deltakerne i operasjonen har forståelse for eget informasjonsbehov, og har evne til å innhente denne informasjonen. Informasjonsinnhenting følger pull-prinsippet (FFI, 2021 20). Når vi snakker om manglende evne til å analysere informasjon objektivt, kan det skyldes beslutningsfeller som for eksempel at man søker å bekrefte informasjon som man sitter på snarere enn å avkrefte den. Det kan være at man gjør et funn i søksområdet som antyder at drivbaneberegningene (kalkulasjon av antatt drift for et objekt under rådende værforhold)

er mangelfulle. I stedet for å gjennomføre nye drivbaneberegninger, så vil man prøve å finne argumenter for at funnet passer inn i informasjonen som man allerede sitter på.

3.3 Krisehåndtering

Det finnes flere forskjellige definisjoner av ordet krise, men definisjonen som blir lagt til grunn i denne oppgaven er: «en hendelse som har potensial for å true viktige verdier og svekke en organisasjons evne til å utføre viktige funksjoner» (NOU 2015:13, 2015 s 238). En krise medfører en uønsket endring fra en normaltilstand, og er en større uheldig hendelse som bringer med seg problemer som ikke kan løses gjennom ordinær organisering (Engen et al., 2016 s 260), ved at håndteringen utfordrer eller overskrider kapasiteten til den organisasjonen som i utgangspunktet har ansvaret for denne. Dette medfører at en krise ofte vil resultere i at organisasjonen som sitter med ansvaret må samhandle med andre organisasjoner for å håndtere krisen. Ulykker skiller seg fra kriser ved at de ofte er av et mindre omfang, krever mindre ressurser og lar seg håndtere av allerede etablerte responsstrukturer (Engen et al., 2016 s 262). Andre ting som kjennetegner en krise er: forvirring, usikkerhet, manglende kontroll, tidspress, beslutningsutfordringer og informasjonsutfordringer (for mye og for lite informasjon samtidig).

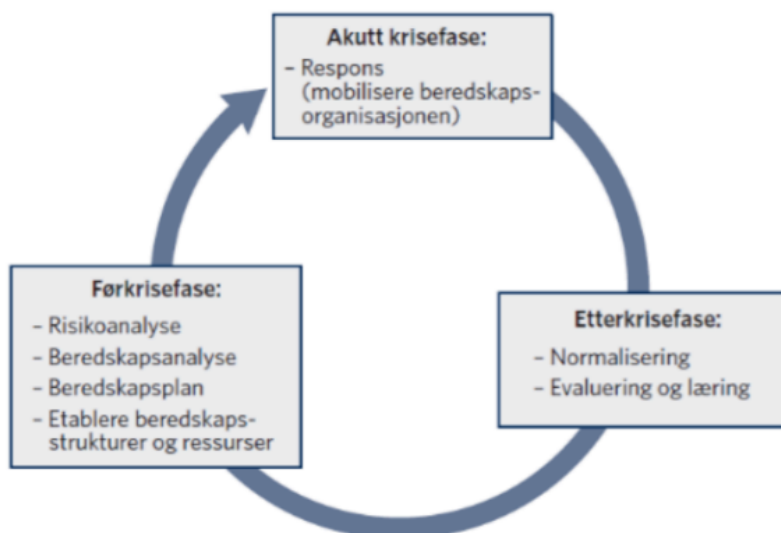
En krise kan sees på som en dynamisk prosess, og deles ofte inn i tre faser som påvirkes av hverandre: Førkrisefase, akutt krisefase og etterkrisefase.

Figur 2 Krisefaser (Engen et al., 2016 s 265)

Selve krisen, eller den akutte hendelsen, sees her i sammenheng med hva som skjer før krisen, og hva som skjer i etterkant. Førkrisefasen består av forebygging og beredskapsforberedelser. Det som gjøres av forebygging og beredskapsforberedelser i en førkrisefase, vil påvirke håndteringen av de krisene som, tross forebygging, likevel utvikler seg. Forebyggende tiltak vil ikke være tilstrekkelig for å sikre et samfunn mot framtidige kriser. Dette ved at kriser generelt er svært vanskelige å forutse, fordi de ofte overskrider vår fantasi eller forestillingsevne om hva som kan skje. Samtidig er sjansen for at de inntreffer, liten (Fimreite et al., 2014 s 13). Etterkrisefasen handler om normalisering og om å ta lærdom av krisen, hvor målet, i tillegg til økt forebygging, også er å bli bedre rustet for å håndtere neste krise. Slik vil vi, når etterkrisefasen er avsluttet, bevege oss over i en ny førkrisefase (Engen et al., 2016 s 265).

«Med beredskap forstås tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere kriser og andre uønskede hendelser» (NOU 2000:24, 2000 s 20). Beredskap kan grovt deles inn i seks faser: Risikoanalyse, beredskapsanalyse, beredskapsplan, etablere beredskapsstrukturer og ressurser, respons og evaluering. Målet med beredskapsarbeid er å forberede oss på de krisene som vi ikke kan forebygge. Det er derfor naturlig at beredskapsfasene også inngår som en del av krisefasene (Engen et al., 2016 s 286).

Figur 3 Beredskapsfaser i relasjon med krisefaser (Engen et al., 2016 s 286)

Selv om beredskapsplanlegging ikke garanterer god beredskap (Perry & Lindell, 2004 s 348), vil en god beredskapsplan være et viktig fundament for god beredskap og effektiv respons i en krise (Engen et al., 2016 s 286). Kvaliteten i beredskapsplanleggingen avhenger av i hvor stor grad denne planleggingen møter forhåndsdefinerte prinsipper og retningslinjer. Engen et al. (2016) nevner åtte retningslinjer som er viktige for å oppnå god beredskapsplanlegging:

1. Korrekt kunnskap om trussel, mulige løsninger for håndtering av trussel, lover og regler og metodikken i planleggingsprosessen.
2. Kunnskap om menneskelige reaksjoner og kapasiteter. Det kan være vanskelig å forutse menneskelige reaksjoner. Den enkleste måten å gjøre det på kan være å definere hva som ikke er sannsynlige menneskelige reaksjoner.
3. Planlegge for hensiktsmessig respons. Kriser kan oppstå uventet, og krisen kan endre seg over tid. Planleggingsprosessen må derfor fremme fleksibel kriserespons slik at aktørene kan tilpasse seg en skiftende situasjon og møte krisen med relevante ressurser på den mest effektive måten.
4. Effektivitet i samarbeidet mellom ulike aktører, noe som er en viktig suksessfaktor i håndteringen av større kriser. Ansvarsforhold for aktørene må derfor defineres, samtidig som det er viktig at aktørene kjenner til hverandres mandater, kapasiteter og begrensninger.
5. Helhetlig og generell. Beredskapsplanleggingen bør være generisk heller enn hendelsesspesifikk, og bør videre baseres på generelle prinsipper og ikke resultere i veldig detaljerte planer.
6. Trening og øving. Det er viktig at alle relevante aktører trener på de oppgavene og prosedyrene som er nødvendige for at de skal kunne fylle sin rolle i en situasjon som krever mobilisering. Slik trening vil også bidra til å gi feedback knyttet til styrker og svakheter i beredskapsplanen.
7. Beredskapsplan må sees på som et levende dokument som oppdateres fortløpende. Dette fordi truslene og sårbarhetene i samfunnet, som planen er tilpasset, endrer seg over tid.
8. Beredskap og krisehåndtering er to forskjellige aktiviteter, men disse henger nøye sammen. Beredskapsplanen skal inneholde refleksjoner om hvordan planen forholder seg til de øvrige krisefasene.

(Engen et al., 2016 s 287-292)

Krisehåndtering kan defineres som den umiddelbare og påfølgende responsen, forberedt eller ad-hoc, når en krise har oppstått, og handler om å håndtere krisene slik at konsekvensene blir minst mulig (Engen et al., 2016 s 300).

Det er en klar sammenheng mellom selve krisen, og hvor effektivt vi kan håndtere den. Krisens egenskaper, som for eksempel alvorlighetsgrad og hvor uventet den er, vil påvirke selve krisehåndteringen. På samme måte vil krisehåndteringen påvirke krisens utvikling. Hvis vil lykkes med krisehåndteringen, kan konsekvensene av krisen reduseres, og hvis vi ikke lykkes kan konsekvensene øke i alvorlighetsgrad (Engen et al., 2016 s 273)

I Norge følger beredskap og krisehåndtering fire grunnleggende prinsipper: *ansvarsprinsippet*, *likhetsprinsippet*, *nærhetsprinsippet* og *samvirkeprinsippet* (FFI, 2021a s 22). *Ansvarsprinsippet* innebærer at den organisasjonen som har ansvaret for et fagområde i en normalsituasjon, også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og håndtering av ekstraordinære hendelser, kriser og katastrofer på området. *Likhetsprinsippet* innebærer at den organisasjonen som man opererer med under kriser, skal være mest mulig lik den organisasjonen man opererer med til daglig. *Nærhetsprinsippet* innebærer at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå. Dette bygger på en forutsetning om at den organisasjonen som har størst nærhet til krisen i de fleste tilfeller også vil ha best situasjonsforståelse og være best egnet til å håndtere krisen. *Samvirkeprinsippet* innebærer at myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering (NOU 2015:13, 2015 s 61). Samvirkeprinsippet formaliserer derfor aktørenes forpliktelser på alle nivåer ved hendelser som krever innsats på tvers av sektorgrenser, for å kunne nå felles mål om å redde liv og helse (DSB, 2015 s 15) Effektiviteten i samarbeidet mellom de ulike aktørene er en viktig suksessfaktor i håndteringen av større kriser (Engen et al., 2016 s 289). Samvirkeprinsippet ble foreslått i Meld.St.29 (2011-2012) Samfunnssikkerhet, og innført i kjølvannet etter terrorhendelsen på Utøya, med støtte fra 22. juli kommisjonen (NOU 2023:17, 2023 s 52). Samtidig som samvirkeprinsippet ble innført ble også Justis- og beredskapsdepartementets rolle innenfor samfunnssikkerhets og beredskap styrket (Meld.St.29 (2011-2012), 2012 s 5), og departementet har et samordningsansvar for samfunnets sivile sikkerhet (Regjeringen, 2012 s 15). Dette som følge av kgl.res. av 11. november 2011 hvor det står:

«For å sikre at Norge kan møte de risiko- og sårbarhetsutfordringer samfunnet står overfor, skal departementets ansvar for samfunnets sikkerhets- og beredskapsfunksjoner i fredstid tydeliggjøres og styrkes. Departementets rolle som pådriver for at andre departementer og offentlige virksomheter er bevisste på og følger opp sitt beredskapsansvar, vil også bli styrket. Videre skal den interne organiseringen bli gjennomgått for å styrke departementets evne til

krisehåndtering. Departementet vil i den forbindelse bli tilført økte ressurser» (Meld.St.29 (2011-2012), 2012 s 117)

Helsetilsynet gjennomførte tilsyn med samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i Justis- og beredskapsdepartementet i 2014. I rapporten står det blant annet:

«Etter tilsynets oppfatning er departementets største og viktigste utfordring å sørge for en helhetlig styring basert på en felles strategi som gjelder både for samordningsansvaret og for departementets arbeid i egen sektor. Samfunnssikkerhet og beredskap må løftes fra å være et ansvar som avdelingene ivaretar hver for seg, til et ansvar som ivaretas av departementet som helhet og i fellesskap»(Helsetilsynet, 2014 s 10).

I Riksrevisjonens undersøkelse av Justis- og beredskapsdepartementets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap i 2015, ble det blant annet avdekket alvorlige svakheter i departementets samordningsansvar. Dette ved at det har vært mangelfull oppfølging av anbefalinger fra tidligere tilsyn, departementets oppfølging av fylkesdirektørens beredskapsarbeid har vært mangelfull og at ingen systematisk evaluering og oppfølging etter øvelser og hendelser gjennomføres (Riksrevisjonen, 2015 s 8)

I Mulighetsstudien – vurdering av nasjonale og regionale øvings- og kompetansesentre står det at det dominerende prinsippet fortsatt er ansvarsprinsippet, og at dette til dels kan være hemmende for tverretattlig samhandling. Videre så står det i rapporten at det formelle, overordnede og koordinerende ansvaret for samvirkeprinsippet er uklart, noe som gir begrensninger i forhold til å utfordre sektoransvaret innenfor beredskap og krisehåndtering. Det blir videre argumentert for at det bør gjennomføres strukturelle og organisatorisk grep for å blant annet styrke samordningsrollen, pådriverrollen og tilsynsrollen til Justis- og beredskapsdepartementet (DSB, 2015 s 15-16). Likevel er de strukturelle organisasjonsutfordringene mindre viktige enn utfordringene knyttet til holdninger, kultur og lederskap. I rapporten etter 22. juli trekker kommisjonen fram flere eksempler på at ledelsen ikke utnyttet potensialet i egen organisasjon (NOU 2012:14, 2012 s 456).

I det følgende blir to kjente hendelser i Norge presentert. Begge er eksempler på kriser der flere etater var delaktige i håndteringen. Utfallet av disse to krisene er likevel svært forskjellige. Mens 22. juli ble «historien om ressursene som ikke fant hverandre», så er håndteringen av cruiseskipet «Viking Sky» historien om en krevende redningsaksjon uten personskader.

22. Juli

22. juli 2011 opplevde Norge den verste terrorhendelsen på norsk jord siden andre verdenskrig. Bombeangrep mot regjeringskvartalet, og massedrap av ungdommer under AUFs sommerleir på Utøya krevde livet av til sammen 77 personer.

«Myndighetenes evne til å beskytte menneskene på Utøya sviktet. En raskere politiaksjon var reelt mulig. Gjerningsmannen kunne ha vært stanset tidligere 22/7» (NOU 2012:14 s 15).

Dette sitatet er hentet fra 22. juli kommisjonens rapport, som ble overlevert statsministeren 13. august 2012. Hvorfor sviktet myndighetenes evne til å beskytte menneskene på Utøya, og hvilke faktorer hadde vært avgjørende for en raskere politiaksjon? I rapporten nevnes flere forhold, men kommisjonen peker blant annet på at evnen til å koordinere og samhandle har vært mangelfull noe som gjelder både mellom avdelinger internt i politiet, men også mellom politiet og andre støttende etater. Dette førte videre til at det var problematisk å opprette og vedlikeholde en felles situasjonsforståelse mellom deltakende enheter. Under terrorhendelsen var fraværet av et skriftlig informasjonsdelingssystem vesentlig. Dette resulterte i at kommunikasjonen internt i politiet og mellom politi og andre samarbeidende etater i hovedsak foregikk muntlig noe som gjør informasjonsflyten sårbar. Kommisjonen mener at et skriftlig informasjonsdelingssystem ville økt politiets prestasjonsevne 22. juli, og bidratt til bedre oversikt, bedre koordinering og bedre kunnskapsgrunnlag for de beslutninger som ble truffet (NOU 2012:14 s 109).

Terrorhendelsen 22. juli har vært viktig i utviklingen av samarbeidet mellom politiet og Forsvaret da det etter angrepet ble startet en gjennomgang og fornying av bistandsinstruksen med mål om å videreutvikle og styrke denne samhandlingen. En viktig endring er at politiets ressurser ikke trenger å være uttømt før bistandsanmodning fremsendes (NOU 2012:14 s 246). Det holder at politiets ressurser antas å være utilstrekkelige eller utilgjengelige (Bistandsinstruksen, 2017, § 2).

Viking Sky

Cruiseskipet «Viking Sky» fikk motorstans og kom i havsnød på Hustadvika mellom Kristiansund og Molde 23. mars 2019. Skipet unngikk så vidt å grunnstøte, noe som kunne fått katastrofale konsekvenser. Det ble igangsatt et omfattende redningsarbeid og evakuering av passasjerer med helikopter. Denne evakueringen foregikk til morgenen dagen etter (DSB, 2020 s 12). Dette var en redningsaksjon med svært mange involverte aktører, og det er en aksjon som i ettertid må kunne sies

å være meget vellykket. Redningsarbeidet foregikk under svært krevende forhold, uten ulykker eller skader. Totalt ble 466 passasjerer fra «Viking Sky» evakuert med helikopter, og tatt hånd om på et mottakssenter på land (DSB, 2020 s 5) Likevel kunne et mer alvorlig scenario med grunnstøting eller at passasjerer hadde falt i sjøen fått et annet utfall. Direktoratet for sikkerhet og beredskap har utarbeidet en rapport etter ulykken med læringspunkter som må sees i lys av et slikt, mer alvorlig scenario. Rapporten trekker fram flere læringspunkter, men noen som har relevans for denne oppgaven er:

1. Felles situasjonsbilde. Det er en utbredt oppfatning blant de involverte aktørene at det var en utfordring og lyktes med etablering av et felles situasjonsbilde. Dette på grunn av at kommunikasjonen mellom aktørene var noe mangelfull. Rapporten nevner flere eksempler der det tok lang tid før viktig informasjon nådde fram til alle de riktige mottakerne, og peker videre på at dette skyldtes lav bemanning hos sentrale aktører samt bruk av ulike kommunikasjonsplattformer.
2. Kommunikasjon mellom skip, helikopter og mottakssenter. Aktørene ved mottakssenteret som ble etablert i Brynhallen, savnet bedre informasjon om de evakuerte som ankom med helikopter. Først da helikopteret landet fikk de denne informasjonen, noe som resulterte i at aktørene ved mottakssenteret ikke fikk mulighetene til å forberede mottak. Rapporten peker også her på lav bemanning og at kommunikasjonen foregikk på forskjellige plattformer, som årsaker til at informasjonen ikke nådde fram til mottakssenteret på et tidligere tidspunkt.
3. Felles kommunikasjonsplattformer. Det var en utfordring at aktørene kommuniserte på ulike kommunikasjonsplattformer, noe som vanskeliggjorde flyten i kommunikasjonen og etableringen av et felles situasjonsbilde. VHF Air og Maritim, Nødnett og mobiltelefon ble benyttet. De fleste aktørene hadde ikke tilgang til alle plattformene. Rapporten argumenterer for at flere aktører bør anskaffe Nødnett, primært de private redningshelikoptrene og kommunene (DSB, 2020 s 65-71).

Kystvaktskipet «Njord» var OSC under hendelsen med «Viking Sky». Gjennom samtaler med offiserer som var om bord på KV «Njord» under aksjonen har jeg fått bekreftet at det var maritim VHF som ble benyttet til kommunikasjon opp mot andre aktører, og at det var Kystvaktens beslutningsstøttesystem (BST KV) som ble benyttet om bord på KV «Njord» som skriftlig system, da primært til loggføring.

Rapportene etter terrorangrepet 22. juli 2011 og hendelsen med «Viking Sky» viser at det er visse likheter i læringspunktene etter de to krisene. Dette dreier seg i hovedsak om kommunikasjon, felles

situasjonsforståelse og evne til samhandling, og at ulike kommunikasjons- og informasjonsdelingssystemer har hatt en negativ innvirkning på disse tre faktorene.

3.4 Samfunnssikkerhet

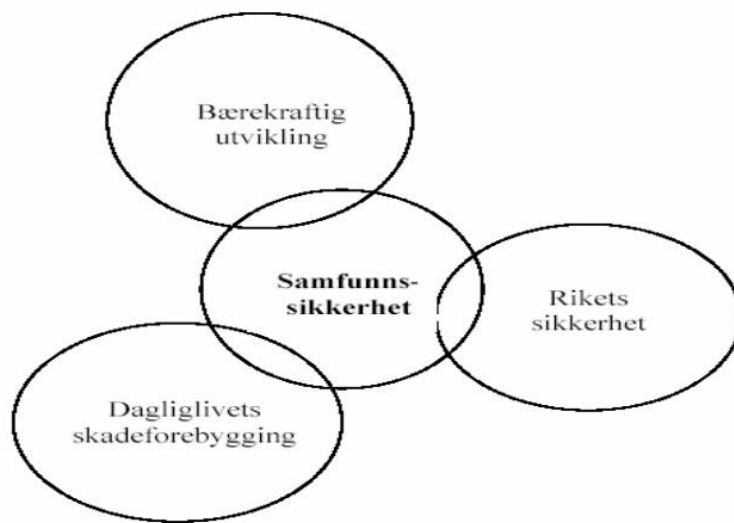
Begrepet samfunnssikkerhet ble først presentert i St. meld 17 (2001-2002), og defineres her som *«den evne samfunnet som sådan har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger»*. Begrepet skal her dekke hele spekteret av sikkerhetsutfordringer fra begrensede hendelser og til hendelser som truer statens eksistens (Meld.St.17 (2001-2002), 2002 s 4). I denne definisjonen inkluderes derfor også elementer av det som vi i dag forutsetter ligger inn under statssikkerheten. Den definisjonen av samfunnssikkerhet som blir lagt til grunn i denne oppgaven er: *«samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare»* (Meld.St.5 (2020-2021), 2020 s 10). I denne definisjonen er statssikkerhet dratt ut av begrepet samfunnssikkerhet. Selv om de to begrepene går inn i, og overlapper hverandre, på enkelte områder, så er de nå adskilte. Samfunnets evne omfatter i denne definisjonen en kapasitet der det finnes tilstrekkelige ressurser til å håndtere ekstraordinære hendelser, og til å ivareta den daglige driften (Engen et al., 2016 s 45).

Et grunnleggende mål for arbeidet med samfunnssikkerhet er at kriser skal forhindres og at konsekvensene av kriser som har oppstått skal minimaliseres (Kruke et al., 2005 s 4) (Meld.St 39 (2003-2004), 2004 s 6). DSB (2017) definerer kjernen i samfunnssikkerhetsarbeidet som «vern om befolkningens sikkerhet og trygghet». Momenter som her inngår i begrepet sikkerhet er vern mot død, fysisk skade eller sykdom, tap av demokratiske rettigheter og personlig integritet, tap av eller skade på livsmiljøet, eiendom eller materielle verdier. I begrepet trygghet inngår tilgang til nødvendige tjenester og forsyninger som er så viktige at fravær av dem vil kunne føre til alvorlig uro, bekymring og problemer i hverdagen (DSB, 2017 s 8). «Samfunnssikkerhet er relevant for risikohåndtering på alle nivåer i samfunnet, fra internasjonale og nasjonale reguleringer, ned til individnivå. Det er imidlertid forhold som påvirker samfunnets funksjonsdyktighet som er avgjørende for hva som faller innenfor eller utenfor begrepet» (Kruke et al., 2005 s 8). Samfunnsfunksjoner som er så viktige at et bortfall av disse kan innvirke på samfunnets funksjonsdyktighet defineres som kritiske.

De kritiske samfunnsfunksjonene blir stadig mer komplekse og gjensidig avhengige av hverandre. Dette krever evne til helhetlig samfunnsplanlegging, tverrsektorielt sikkerhetsarbeid og nytenkning (FFI, 2020 s 3). «En samfunnsfunksjon forstås som et system, eller et sett av systemer, som ivaretar en eller flere funksjonsevner som har til hensikt å dekke befolkningens og samfunnets behov» (FFI, 2020 s 10). Evnen til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner er den kapasiteten samfunnet har til å takle iboende sårbarheter gjennom forebyggende aktivitet, håndtering av kritiske situasjoner og til restituering etter en krise eller alvorlig uønsket hendelse (Engen et al., 2016 s 45). Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har identifisert at en samfunnsfunksjon er kritisk når samfunnet ikke kan klare seg uten denne i syv døgn eller kortere uten at dette truer befolkningens sikkerhet eller trygghet (DSB, 2017 s 8). Videre så definerer DSB følgende samfunnsfunksjoner som kritiske: styring og kriseledelse, forsvar, lov og orden, helse og omsorg, redningstjeneste, IKT sikkerhet, natur og miljø, forsyningssikkerhet, vann og avløp, finansielle tjenester, kraftforsyning, elektroniske kommunikasjonstjenester, transport og satellittbaserte tjenester (DSB, 2017 s 5). De kritiske samfunnsfunksjonene er tverrsektorielle i seg selv, og det er sannsynlig at en hendelse som rammer en av samfunnsfunksjonene kan få konsekvenser for noen av de andre (FFI, 2020 s 7). Sentrale målsetninger for arbeidet med samfunnssikkerhet er å opprettholde disse samfunnsfunksjonene, og at avbrudd i disse ikke skal medføre alvorlige samfunnsmessige tap. Samfunnets evne til å forebygge, håndtere og ta lærdom av kriser, vil derfor få direkte innvirkning på samfunnets evne til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner (Kruke et al., 2005 s 4-6). En utfordring med en spesifikk liste over kritiske samfunnsfunksjoner er at den over tid, grunnet nye trusler og sårbarheter og endringer i samfunnet, vil ha behov for oppdatering. Kruke et al (2005) definerer derfor noen generelle kriterier som en hendelse må falle inn under før hendelsen truer samfunnssikkerheten. Disse generelle kriteriene er: store hendelser og tap som samfunnet ikke kan håndtere ved hjelp av ordinære rutiner, hendelser eller forebygging av hendelser i teknologiske og sosiale systemer med sterk gjensidig avhengighet, hendelser eller forebygging av hendelser som undergraver tilliten til at samfunnets institusjoner ivaretar den individuelle og kollektive tryggheten (Kruke et al., 2005 s 10).

I Norge er det mange forskjellige aktører som er ansvarlige for ivaretagelse av samfunnssikkerheten (DSB, 2015 s 16). Dette som følge av ansvarsprinsippet, der de ulike departementene har ansvaret for å ivareta sikkerhetsarbeidet innen egen sektor, og de fleste av disse sektorene har verdier og funksjoner med betydning for samfunnssikkerheten (NSM, 2023). Ved håndtering av alvorlige sektorovergrepene hendelser og kriser, som truer kritiske samfunnsfunksjoner, vil organisering for

samfunnssikkerhet i stor grad dreie seg om samordning (DSB, 2015 s 16). En utfordring med dette er, som redegjort for i forrige delkapittel, at sektorprinsippet står sterkt og at ansvaret for samfunnsfunksjoner er spredt over flere departementer og direktorater, noe som igjen kan føre til mangel på sammenhengende politikk og vektlegging (Fimreite et al., 2014 s 12).

Figur 4: Samfunnssikkerhet og avgrensning mot andre sikkerhetsrelaterte områder (Kruke et al., 2005)

Samfunnssikkerhet omfatter ikke alt sikkerhetsarbeid i samfunnet, og ikke alle trusler utgjør en fare for samfunnssikkerheten (Engen et al., 2016 s 39). Figur over viser samfunnssikkerhetens avgrensning mot andre sikkerhetsrelaterte områder. Rikets sikkerhet kan også beskrives som statssikkerhet, som er forbundet med forsvars- og sikkerhetspolitikk, og er Forsvarets primære oppgave. Bærekraftig utvikling har et globalt perspektiv, og omhandler eksempelvis fattigdomsbekjempelse, global oppvarming og sosiale ulikheter. Dagliglivets skadeforebygging omhandler hendelser som kan forebygges og håndteres med allerede eksisterende beredskapsfunksjoner (Kruke et al., 2005 s 8-9). Vi ser av figuren at samfunnssikkerhet har likhetstrekk med, og grenser til, de andre sikkerhetsrelaterte områdene, men er ikke fullstendig dekkende (Engen et al., 2016 s 39). For eksempel så kan man vanskelig se for seg at hendelser som truer statens eksistens ikke vil få innvirkning på sikkerheten i samfunnet til staten som trues, samtidig så er det ikke alle statssikkerhetsrelaterte hendelser som er så alvorlig at statens eksistens er truet. Det samme gjelder dagliglivets skadeforebygging. I utgangspunktet så skal slike hendelser håndteres av allerede

etablerte funksjoner i samfunnet, men mindre alvorlige hendelser kan også ha et potensial for å utvikle seg til kriser der de etablerte ressursene som skal håndtere hendelsen ikke er tilstrekkelig. Hendelser som har potensialet for å true samfunnssikkerheten krever håndtering utover den rutinemessige kapasiteten samfunnet har for å håndtere dem, enten på grunn av omfanget eller hendelsenes karakter (Kruke et al., 2005 s 10).

4 Analyse og drøfting

I dette kapitlet drøftes empiriske funn fra intervjuer opp mot teorier presentert i kapittel tre. Jeg vil starte med en kort presentasjon av de forskjellige etatene som respondentene representerer, for deretter å redegjøre for funn relatert til den tverretatlige samhandlingen i dag, og utfordringer med denne. Jeg vil videre drøfte funn fra intervjuene opp mot teoriene relatert til forskningsspørsmålene for oppgaven. Jeg vil også drøfte funn fra intervjuene opp mot egne erfaringer der dette er naturlig.

4.1 Presentasjon av intervjuobjekter

Under følger en kort presentasjon av etatene som respondentene representerer. Etatene er lokalisert fra Svalbard i nord, og til Haugesund i sør. De representerer således stor geografisk bredde, så vel som bredde i samfunnsoppdrag. Hierarkisk representerer de både operasjonelt og taktisk nivå.

Hovedredningssentralen (HRS)

Hovedredningssentralen har ansvaret for å lede og koordinere alle typer redningsaksjoner i Norge. Sjø- og luftredningstjenesten ledes alltid fra HRS, mens hendelser på land i de fleste tilfeller delegeres til en av de lokale redningssentralene (LRS). Hovedredningssentralen er delt opp i avdeling for Nord-Norge (HRS N-N) lokalisert i Bodø og avdeling for Sør-Norge (HRS S-N) lokalisert på Sola, og de to sentralene har et stort geografisk ansvarsområde. Hovedredningssentralen har også et særskilt pådriveransvar for å vedlikeholde og videreutvikle samvirket innen redningstjenesten (HRS, 2016). Respondenten jobber som redningsleder, og har vært ansatt ved HRS N-N i 14 år. Respondenten har også 20 års erfaring som kaptein og styrmann i handelsflåten og fra turistfartøy.

Kystvakten (KV)

Kystvakten er en del av Sjøforsvaret i Norge, og løser i hovedsak Forsvarets maritime fredsoperative oppdrag. Kystvaktens primæroppgaver er suverenitetshevdelse og ressurskontroll. Fiskeri- og fangstoppsyn, slepeberedskap og tolloppsyn kan trekkes fram som eksempler på Kystvaktens

sekundæroppgaver (Forsvaret, 2023). Ved en maritim søk- og redningsoperasjon blir ofte en av Kystvaktens fartøyer utpekt som OSC av HRS. Samarbeid med andre etater er spesielt viktig når Kystvakten skal utføre sine sekundæroppgaver. Respondenten i denne oppgaven tjenestegjør på mellomledernivå i Kystvaktstaben på Sortland, og har 15 års erfaring fra Kystvakten.

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH)

FOH fører operativ kommando over forsvarets avdelinger, og leder Forsvarets operasjoner og øvelser. FOH har ansvar for å overvåke havområdene underlagt norsk myndighet og luftrommet over, for å etablere og opprettholde et situasjonsbilde i sann tid. Dette skal danne grunnlag for å håndheve norsk suverenitet og suverene rettigheter, og forsvare Norge i fred, krise og krig (Børresen, 2023). Respondenten tjenestegjør som stabsoffiser i felles operasjonssenter ved FOH.

Sjøfartsdirektoratet

Sjøfartsdirektoratet er et forvaltningsorgan underlagt Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljøverndepartementet. Sjøfartsdirektoratet er forvaltnings- og tilsynsmyndighet for arbeidet med sikkerhet for liv, helse, miljø og materielle verdier på fartøy med norsk flagg, og utenlandske fartøy i norske farvann (SDIR, 2023), og skal forvalte og videreutvikle regelverket på sjøsikkerhets-, klima- og miljøområdet (NFD, 2022). Respondenten jobber som fagansvarlig beredskap i avdeling for operativt tilsyn, og har vært ansatt i Sjøfartsdirektoratet i 16 år.

Tolletaten

Tolletaten er underlagt Finansdepartementet, og forvalter regelverket for toll og vareførsel. Etaten skal motvirke og hindre inn- og utførsel av ulovlige og restriksjonsbelagte varer, og legge til rette for korrekt og effektiv inn- og utførsel av varer. Videre skal Tolletaten også sikre god etterlevelse og sørge for like konkurransevilkår i næringslivet (FD, 2006). Respondenten er leder for maritim innsatsseksjon i Vest-Norge, og har 14 års erfaring fra Tolletaten.

Syssemesteren

Syssemesteren på Svalbard er regjeringens øverste representant på øygruppen og har rolle både som politimester og statsforvalter. Administrativt er Syssemesteren underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, men har som statsforvalter også oppgaver som ligger under andre fagdepartement (Syssemesteren, 2023). Respondenten jobber som førstebetjent i politiavdelingen hos Syssemesteren på Svalbard, og har 15 års erfaring fra forskjellige stillinger i politiet.

4.2 Samhandling - Dagens situasjon

Respondentene ble spurt om de kunne beskrive samhandlingen med de andre maritime etatene, og samtidig si noe om hva som fungerer bra og hvordan utviklingen har vært de siste årene.

Respondentene var i stor grad samstemte om at dialogen med de andre etatene er god, og at fokuset på samhandling på tvers av etatene er økende. Dette tyder på at delingskulturen mellom etatene er økende og at vi i større grad går fra «need to know» og over til «responsibility to share». Dette er noe som også tyder på økende tillitt mellom etatene (FFI, 2021 s 21). Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Jeg tror at den tiden som vi er inne i nå med økt fokus på sikkerhetspolitikk gjør at flere etater vil finne hverandre i større grad. Etatene har lyst til å finne hverandre og samhandle mer. Det er økt fokus på samhandling.»

R2: «Samhandling blir viktigere og viktigere i det som er en presset statsøkonomi, som gjør at man ser til hverandre i mye større grad enn før. Så det er veldig mye mer dialog mellom etatene nå enn det var for et par år siden [...] Vi lever i en delingskultur som er helt annerledes enn tidligere [...] Nå er det mer fokus på å få delt informasjon slik at vi sikrer at vi får brukt den til noe nyttig.»

R3: «Tidligere var det mer slik at vi ikke ville at andre etater skulle gjøre det for det skulle vi gjøre. Så i stedet for å dele informasjon, så satt vi nærmest og holdt på den. Jeg føler at det er noe som holder på å løse seg litt mer opp. Så jeg føler at samhandling og samarbeid på tvers er mer i vinden i dag.»

R4: «Samhandlingen med de andre etatene vil jeg påstå er god. Og så kan man alltid vurdere om den burde vært bedre. Ja, det kan alltid bli bedre, men er den ikkeeksisterende eller dårlig? Nei! [...] Jeg oppfatter ikke at det er noen som ønsker å være vanskelige i samarbeidet [...] Utviklingen av samhandlingen har gjennom det elektroniske samarbeidet bare blitt bedre og bedre.»

R5: «Samhandlingen vil jeg beskrive som meget bra.»

To av respondentene nevner at samhandlingen med de etatene som det samhandles lite med kan oppleves som mer utfordrende enn samhandlingen med de etatene som det samhandles mye med. Ifølge respondentene så er hovedgrunnen til dette at de etatene som samhandler mye, kjenner bedre til hverandre enn etater som samhandler lite, noe som gjør at samhandlingen i stor grad flyter på erfaring og at man har rutiner for samhandlingen som er opparbeidet over flere år.

Respondentene peker på at det er en sammenheng mellom uformelle mekanismer som «kjenner bedre til», «flyter på erfaring», og opplevelsen av hvor god den samhandlingen er. Sammenlignet med samhandlingsteori så snakker vi her om uformell samhandling (Magnussen, 2018 s 342).

Samtidig så trekker en respondent fram at det er den tverretatlige samhandlingen som er styrt og regulert gjennom samarbeidsavtaler som fungerer best. Respondenten sier videre at det fungerer bra fordi det er styrt, og på grunn av at etaten har holdt på med denne samhandlingen i mange år og flyter på erfaring. Det kan synes som at det er en sammenheng mellom formell og uformell

samhandling, og at det er i situasjoner der både de uformelle og de formelle mekanismene er til stedet at samhandlingen oppfattes som best.

Økt tverretatlig kommunikasjon og dialog kan sees i sammenheng med samvirkeprinsippet som ble innført som et resultat av erfaringene etter terrorangrepene 22. juli 2011, og hadde som mål å tydeliggjøre regjeringens samlede ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap på tvers av sektorgrenser (Meld.St.29 (2011-2012), 2012 s 5). St. meld. 29 (2011-2012) slår også fast at økt kompleksitet i samfunnet og avhengigheter på tvers av sektorer innebærer et stort behov for samarbeid på tvers av ansvarsområder, og at prinsippet om samvirke også må reflekteres i de ulike virksomheters planverk, herunder rutiner og prosedyrer og vektlegging av samvirkeøvelser med relevante aktører (Meld.St.29 (2011-2012), 2012 s 9 og s 39-40). Det er 12 år siden samvirkeprinsippet ble introdusert. Likevel kan det argumenteres for at dette er en del av forklaringen på hvorfor respondentene oppfatter at kommunikasjon og dialog med andre etater er økende. Samtlige respondenter har lang fartstid innenfor de etatene som de representerer, men det kan også ta tid å utvikle god samhandling ved at det stilles krav til trening og øving, og kvalitet i relasjonen, herunder behov for trygghet og gjensidig tillitt mellom aktørene (Torgersen, 2018a s 46). Det er viktig at etatene har evne og ikke minst vilje til å samhandle. Dette er noe som vil betinge riktig kultur, holdninger og lederskap innen den enkelte etat, noe som utvikles over tid (DSB, 2015 s 16). Økt kommunikasjon og dialog mellom etatene kan derfor tyde på en holdningsendring, og videre at den tverretatlige samhandlingen i Norge er under utvikling. Det kan ikke utelukkes at samvirkeprinsippet har hatt og har en positiv innvirkning på denne samhandlingen. En respondent beskrev utviklingen i det tverretatlige samarbeidet på følgende måte:

R2: «Da jeg begynte i etaten så lærte jeg at når du fikk en informasjonsbit, så skulle du helst gjemme denne i skuffen og holde kjeft og se om du kunne bruke den først før du gav den videre til noen andre. Men nå er det sånn at den informasjonen må vi bare få delt slik at vi sørger for at vi får brukt den til noe nyttig.»

Utfra teorien til Torgersen, så stiller samhandling økte krav til kvalitet i relasjonen i forhold til dialog og kommunikasjon (Torgersen, 2018a s 46). God dialog resulterer ikke automatisk i god samhandling. Samtidig så er samhandling noe mer enn både kommunikasjon, samarbeid og samordning. Kommunikasjon betinger ikke nødvendigvis samhandling, men samhandling betinger kommunikasjon i en eller annen form. En av respondentene understreker dette ved at samhandling krever mer enn bare å være sammen.

R2: «For at samhandlingen kan bli bedre må vi konkretiserer hva vi skal bruke samhandlingen til, og hvordan vi skal bruke den best mulig. Der tror jeg det største forbedringspotensialet ligger. Vi må gjøre noe nyttig ut av det, og ikke bare være sammen.»

Det er i stor grad enighet blant respondentene om at forskjellige kommunikasjons- og beslutningsstøttesystemer blant etatene gjør samhandlingen på tvers av etatene mer utfordrende. Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Det er en god del ting som fungerer bra, men det er stor variasjon mellom etatene [som vi samhandler med] på hvor godt oppdragsflyten fungerer. Noen er veldig systematiske, mens andre kan ringe eller sende sms. Det er litt ymse hvordan informasjonen flyter. Skulle ønske at ting fløt bedre gjennom mer omforente systemer. Det skulle vi gjerne ønsket.»

R2: «Skulle ønske at vi i mye større grad kunne klare å skape en samhandlingskanal for koordinering av ressurser.»

R3: «Samhandlingen mellom de maritime etatene synes jeg egentlig kunne vært bedre. Pr dags dato er det flere av disse aktørene som bruker forskjellig krise- og beredskapshåndteringssystem [...] Så vi er fremdeles på det nivået at vi sender e-poster til hverandre, eller ringer hverandre. Vi lever i 2023. Det burde vært systemer som kunne snakket sammen på en bedre måte enn det [...] En utfordring er at mye av den informasjonen som vi sitter på, kan være matnyttig for andre etater, og systemene snakker jo ikke sammen, så da må du legge inn informasjonen manuelt fra det ene og over i det andre.»

R6: «På operativt plan så kan samhandling begrenses av manglende kommunikasjonssystemer [...] Og så sitter vi med hvert vårt verktøy i hver vår etat. Vi har ingen felles flate.»

To av respondentene nevner ikke at forskjellige kommunikasjons- og beslutningsstøttesystemer blant etatene er en utfordring for samhandlingen, men nevner seinere i intervjuene at et felles beslutningsstøttesystem vil få positiv innvirkning på tverretatlig samhandling. Dette kan tyde på at selv om respondentene ikke har identifisert store utfordringer med forskjellige systemer, så har de identifisert et urealisert forbedringspotensial.

Samtlige etater, som respondentene representerer, benytter BarentsWatch (BW) i dag i varierende grad. Noen bruker det utelukkende til informasjonsinnhenting, mens andre bruker det til både informasjonsinnhenting og informasjonsdeling. Ingen av etatene bruker BW som sitt primære system for beslutningsstøtte. Muligheten for å dele informasjon med andre etater ved hjelp av etatenes primære beslutningsstøttesystemer er varierende. Tre av respondentene svarte at deres beslutningsstøttesystem er lukkede systemer, og at informasjonsdeling med andre etater direkte i systemet ikke er mulig. To respondenter svarte at det er noe informasjonsutveksling mellom deres system og andre systemer. En respondent svarte at deres system hadde samhandlingsfunksjon, men at denne ikke ble brukt i nevneverdig grad.

Ut fra respondentenes beskrivelse av dagens tverretatlige samhandling kan det synes som at den største utfordringen, eller forbedringspotensialet, er at etatene bruker mange forskjellige systemer som igjen begrenser og vanskeliggjør flyten i kommunikasjon og deling av informasjon. *NOU 2023:17 Nå er det alvor – rustet for en usikker framtid* peker på at evne og vilje til å dele informasjon mellom etater er mangelfull (NOU 2023:17, 2023 s 117). Manglende evne kan bety at informasjonsdeling mellom etater i noen sammenhenger rett og slett ikke er mulig, fordi etaten eller organisasjonen mangler utstyr, opplæring eller kompetanse for å dele informasjon med andre etater. Her kan det trekkes en parallell til respondentenes svar om at forskjellige systemer er en utfordring som begrenser den tverretatlige informasjonsdelingen. Selv om det, fra respondentenes side, oppleves som det er et økende fokus på å dele informasjon, så betyr det ikke at informasjonsdelingen fortsatt kan være mangelfull. En respondent påpekte at samhandlingen med de andre etatene er god, men den kan alltid bli bedre. Generelt beskriver respondentene en utvikling i det tverretatlige samarbeidet, der det kan virke som det institusjonelle hemmeligholdet er i ferd med å reduseres. Likevel kan det i enkelte organisasjoner fremdeles eksistere barrierer mot informasjonsdeling med andre. Hvor fremtredende disse barrierene er, kan variere både med tanke på kulturen innad i organisasjonen og hvilken type informasjon det er snakk om. Det er ikke all informasjon som kan deles på grunn av for eksempel graderingsnivå. Selv om svarene til respondentene tyder på at delingskulturen er i ferd med å endre seg, så er det sannsynlig at en slik kulturendring tar tid, der noen organisasjoner og virksomheter er kommet lengre enn andre. Viljen til informasjonsdeling kan fortsatt være mangelfull i enkelte organisasjoner, men manglende vilje betyr ikke at denne viljen er nedadgående.

Da den største utfordringen for tverretatlig samhandling, ifølge respondentene, synes å være mange forskjellige systemer som ikke er interoperable med hverandre, kan man stille seg spørsmålet: Hvorfor benytter ikke bare etatene BW i større grad? Svaret på dette er nok sammensatt, men en del av svaret kan være at ingen av etatene benytter BW som sitt primære system for beslutningsstøtte. Alle etatene har systemer som er tilpasset etaten og det samfunnsoppdraget som etaten er satt til å løse. Som et resultat av dette har etatenes primære systemer funksjonaliteter som den enkelte etat har behov for, og som per tid ikke finnes i BW. I tillegg kan ikke etatene slutte å bruke sitt primære system til fordel for et sekundært system. Da er man i en situasjon der man må bruke to systemer, hvis man skal bidra inn på det sekundære systemet, og da er det et spørsmål om hvilken kapasitet den aktuelle etaten har. Dette understrekes av en respondent:

R6: «Vi kan ikke love at vi klarer å gjøre begge deler. Vi kan prøve, men vi kan ikke avtale oss bort fra det systemet som vi må bruke [primærsystemet], fordi det er det som er operasjonssystemet vårt.»

Fra min tid i Kystvakten har jeg vært vant til å bruke Kystvaktens beslutningsstøttesystem BST KV. Muligheten for samhandling og informasjonsutveksling med andre etater ved hjelp av dette systemet er begrenset, men Kystvakten kan ikke slutte å bruke det da det inneholder funksjonalitet som foreløpig ikke finnes i BW. BST KV må brukes, og BW kan brukes, noe som resulterer i at BW per tid vil være et tillegg til BST KV. Dette gjør også at det er sannsynlig at besetningene får mer trening og øving i bruk av det primære systemet, noe som igjen kan medføre at tryggheten og fortroligheten med BST KV øker sammenlignet med BW.

I det følgende blir det et felles beslutningsstøttesystems innvirkning på samhandling, kommunikasjon og situasjonsforståelse, krisehåndtering og samfunnssikkerhet diskutert.

4.3 Samhandling - utviklingspotensial

Respondentene ble under intervjuet spurt om hvordan de trodde et felles beslutningsstøttesystem ville virke inn på den tverretatlige samhandlingen. På spørsmål om hvordan et felles system vil innvirke på samhandlingens hyppighet, var fire av respondentene samstemte om at samhandling mellom etatene sannsynligvis vil øke. Dette underbygges av følgende utsagn.

R1: «På generelt grunnlag så er vår erfaring at et slikt [felles] system som BW vil gjøre at vi får mer samhandling med den enkelte aktøren.»

R2: «Jeg tror absolutt at et felles beslutningsstøttesystem ville øke samhandlingen på tvers av de maritime etatene.»

R3: «Da hadde vi og de etatene som vi samhandler med hatt tilgang til den samme informasjonen, så da hadde det kanskje vært naturlig at man kommer til å samhandle mer.»

R5: «Det er klart at jo mer informasjon vi klarer å dele sømløst, jo enklere blir det å løse ethvert oppdrag. Det er utelukkende positivt. Den enkeltheten vil jo også gjøre at samhandlingen vil øke.»

To av respondentene tror ikke at et felles system vil ha innvirkning på hyppigheten av samhandlingen mellom den etaten som de representerer og andre etater. Den ene av de to respondentene sier at det dels kommer av at de etatene som det ikke samhandles med i dag er det ikke naturlig å samhandle med, og et felles system vil ikke endre på dette. Denne uttalelsen peker i retning av at et felles beslutningsstøttesystem ikke vil få innvirkning på samhandlingen mellom etater der det ikke på forhånd foreligger noen formelle avtaler om samarbeid. Utfra uttalelsene til respondentene som tror at den tverretatlige samhandlingen vil øke med innføring av et felles system, kan det se ut som at denne mulig økte samhandlingen refererer til samhandling med andre etater der de formelle

strukturene allerede er etablerte. Dette ved at innføring av et felles beslutningsstøttesystem sannsynligvis vil få størst effekt på samhandlingen mellom de etatene der det allerede er etablert et formelt samarbeid. Den andre respondenten sier at dennes etat ikke kommer inn i bildet før de blir anmodet om å støtte, noe som tilsier at et felles system ikke vil innvirke på hyppigheten av samhandlingen. Begge disse respondentene nevner seinere at de tror at kvaliteten på den tverretatlige samhandlingen vil øke med et felles system, noe som samtlige respondenter er samstemte om. Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Kvaliteten på de forskjellige komponentene innenfor samhandling øker når du får et felles system som flere er inne på samtidig. Dette ved at automatisert dataflyt fjerner muligheten for menneskelig feil i stor grad og at du også fjerner mye av tidsforsinkelsen. Kvaliteten på samhandlingen vil også øke ved at flere får nødvendig informasjon.»

R2: «Jeg tror nok at kvaliteten i samhandlingen blir bedre hvis man sitter på et mer likt bilde, men det må også være forståelse for nyansene mellom etatene i forhold til oppdrag, altså kunnskap om hverandres samfunnsoppdrag for at den kvaliteten skal bli god, og det vil jo ikke et beslutningsstøttesystem gjøre [...] Men hvis samhandlingen øker så øker jo gjerne også nettopp den forståelsen [...] Med et felles system så vil du ta ned terskelen for samhandling, og det tror jeg øker kvaliteten.»

R3: «Uten tvil så ville det blitt en betydelig bedre samhandling mellom etatene.»

R4: «Når det gjelder innvirkning på samhandlingen. Du får sannsynligvis en høyere effekt. Forhåpentligvis. Fordi man raskere snakker samme sak, og hvor ting er i forhold til en eventuell hendelse og det som skjer rundt.»

R5: «Det er klart at kvaliteten endres positivt [...] I en hendelse så er det ofte mye usikkerhet i starten, og ingen ønsker å gjøre feil. Hvis et felles system kan avhjelpe med å gjøre de riktige tingene, så vil det være positivt [...] Og så vil du med et felles system ha noe skriftlig i stedet for en telefonsamtale. Det med å være i tvil om hva hørte jeg egentlig? Hva var det han sa for noe? Da har du eliminert bort det der.»

R6: «Jeg vet ikke om det hadde blitt mer samhandling, men den hadde blitt bedre. Kanskje kvaliteten i noen ledd av samhandlingen hadde blitt bedre. At det hadde blitt kortere vei fra der informasjonen kommer fra til der den mottas. At selve støtten til samhandlingen blir bedre, men ikke at det blir mer eller oftere samhandling.»

Utfra dette kan vi slå fast at det er enighet blant respondentene om at kvaliteten på den tverretatlige samhandlingen i Norge vil øke med innføring av et felles beslutningsstøttesystem. Hvis vi ser på forklaringene til respondentene på hvorfor de tror at kvaliteten i samhandlingen mellom etatene vil øke og sammenlikner det med Torgersens indikatorer for god samhandling, så ser vi at respondentene mener at et felles system i hovedsak vil forbedre felles situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon. Selv om det ikke nødvendigvis er noen direkte årsak-virkningsforhold mellom de definerte underliggende prosessene og fenomenet samhandling, så utgjør de sentrale forutsetninger og kjennetegn for samhandling (Torgersen & Steiro, 2009 s 159). Utfra dette så er det sannsynlig at en positiv virkning på en eller flere indikatorer for god og effektiv samhandling, også kan få positiv effekt på «den totale» samhandlingen, selv om det ikke er noen

garanti for dette. Det er vanskelig å forestille seg at en positiv innvirkning på en eller flere indikatorer for god samhandling, vil resultere i at kvaliteten på «den totale» samhandlingen reduseres. Respondentene argumenterer for at noen komponenter innenfor samhandlingen vil forbedres med et felles system. Det er ingen respondenter som argumentere for at kvaliteten på deler av samhandlingen kan tenkes å reduseres.

Respondentene ble senere i intervjuet spurt om eventuelle negative konsekvenser med et felles system. En mulig negativ konsekvens som trekkes fram er at sårbarheten til systemet øker når det tas i bruk av flere. Sårbarhet er videre diskutert under kapittel 4.6 samfunnssikkerhet. Flere av respondentene nevner kriterier som et felles system må møte for å kunne fungerer best mulig. To respondenter påpeker at systemet må oppleves som nyttig for de aktørene som skal benytte det, og at de må ha en positiv effekt av å være med på det. Hvis systemet ikke oppleves som nyttig, er det fare for at det blir lagt til side og ikke benyttet av etaten i tilstrekkelig grad. En annen respondent sier at et felles system kan møte ulike behov fra forskjellige etater. Dette kan medføre at noen etater ikke får gjennomslag for de funksjonalitetene som etaten trenger og vil ha inn i systemet. Dette kan igjen medføre at systemet oppleves som mindre nyttig for noen etater enn andre. Respondenten argumenterer videre for at det er større sjanse for at det oppstår interessekonflikter, når flere aktører går sammen for å utvikle et felles system. Dette kan igjen skape friksjon mellom etater som har behov som ikke går i samme retning. Når det oppstår interessekonflikter, så kan det også tenkes at den ene vil få større gjennomslag for sine synspunkter enn den andre. En viktig underliggende prosess for god samhandling er at alle aktørene har lik verdi (Torgersen, 2018a s 47). En interessekonflikt som resulterer i at en aktør får større gjennomslag for sine synspunkter enn andre under utviklingsarbeidet, vil kunne føre til at prinsippet om likeverd blir utfordret. Det kan ikke utelukkes at dette i noen tilfeller vil kunne få negative konsekvenser for tverretattlig samhandling. Videre så er det sannsynlig at kravet til funksjonaliteter i systemet vil øke med antallet etater som tar systemet i bruk grunnet ulike behov fra de forskjellige etatene. Dette er noe som vil øke kompleksiteten i arbeidet med å utvikle et felles system (NOU 2023:17, 2023 s 345), og det kan også tenkes at dette er noe som kan øke selve systemets kompleksitet. Samtidig så er kompleksiteten i trusselbildet i samfunnet økende (FFI, 2020 s 83), noe som kan få innvirkning på kompleksiteten i situasjoner som den enkelte etat skal håndtere. Et felles system må blant annet ha en positiv effekt på håndteringen av slike situasjoner for den enkelte etat for at det skal oppleves som nyttig. Det kan også tenkes at økende kompleksitet på situasjoner som et system skal kunne håndtere, også kan føre til økt kompleksitet i systemets brukergrensesnitt. En respondent nevnte at systemet må være enkelt

i bruk og ikke bli for komplisert. Et annet moment som er svært viktig er at etatene har tillit til systemet. Dette understrekes av en respondent:

R4: «Hvis jeg ikke har tillit til systemet, så vil jeg slutte å bruke det.»

Metoder for å sikre denne tilliten kan være skjerming, informasjonskontroll og gradering. Behovet for skjerming og informasjonskontroll vil øke med mengde informasjon som legges inn i systemet. Dette for å sikre tilliten til systemet ved å påse at sikkerheten er tilstrekkelig ivaretatt. Det kan tenkes at dette vil gjøre bruken av systemet mer komplisert, hvis denne problematikken ikke hensyntas i tilstrekkelig grad under utviklingsarbeidet. Hvis systemet ikke oppleves som sikkert, nyttig eller oppleves som for vanskelig, så kan det igjen redusere bruken av systemet hos enkelte etater. Hvis vi sammenlikner et slikt scenario med Torgersens indikatorer for samhandling, så vil dette kunne få negativ innvirkning på flere komponenter som for eksempel koordinering, situasjonsforståelse og mestring av verktøy. Dette på grunn av at kompetanse på bruk av systemet reduseres, når bruken reduseres. Dette kan igjen redusere etatens evne til å bidra til god koordinering og felles situasjonsforståelse. Som argumentert for tidligere så kan negativ endring på de enkelte komponentene som betinger god samhandling, også få negativ innvirkning på kvaliteten til samhandlingen totalt sett. Det er viktig at det hensyntas at et felles beslutningsstøttesystem må være tilstrekkelig sikkert, nyttig for flest mulig og enklest mulig samtidig som dette ikke går ut over funksjonaliteten. Ut fra dette kan vi si at respondentene er samstemte om at kvaliteten i den totale samhandlingen vil forbedres med et felles beslutningsstøttesystem, så lenge faktorene tillit, nytteverdi og kompleksitet hensyntas under utviklingsarbeidet.

En respondent argumenterer for at det kreves mer enn et felles beslutningsstøttesystem for å oppnå god samhandling, og nevner spesifikt gjensidig forståelse for etatenes samfunnsoppdrag. Sammenliknet med Torgersens indikatorer for god samhandling kan dette forstås som rollebevissthet og forståelse for hverandres roller og funksjon. Respondenten sier videre at et felles beslutningsstøttesystem ikke automatisk øker denne forståelsen, men seinere i intervjuet så sier respondenten at hvis et felles beslutningsstøttesystem bidrar til at det blir mer samhandling mellom etatene, så er det sannsynlig at denne forståelsen øker. Hvis forståelsen for hverandres samfunnsoppdrag øker, som følge av en økt og forbedret samhandling mellom etatene, så kan det også tenkes at forståelsen for hverandres informasjonsbehov vil forbedres. Grunnleggende for god informasjonsflyt er forståelse for egne og andres informasjonsbehov, og forståelse av andre aktørers oppdrag og funksjoner (FFI, 2021 s 30). Som respondenten er inne på, så kan økt forståelse for andre aktørers samfunnsoppdrag være en faktor som kan forbedre kommunikasjonen og informasjonsflyt mellom etatene. Respondenten nevner ikke at et felles system kan bidra til å redusere forståelsen for

andre aktørers samfunnsoppdrag, og på den måten få en negativ innvirkning på tverretatlig kommunikasjon. Et scenario der dette kan skje er at bruken av systemet blir så redusert og begrenset at det også reduserer den tverretatlige samhandlingen. Faktorer som kan resultere i begrenset bruk er opplevd nytteverdi av systemet, systemets enkelhet og tillit til systemet. Flere respondenter nevner nødvendigheten av skjerming av informasjon, informasjonskontroll og at systemet må oppleves som sikkert. Dette er noe som kan påvirke tilliten til systemet, og i neste omgang bruken av systemet.

Hvis et felles beslutningsstøttesystem resulterer i økt tverretatlig samhandling, er det sannsynlig at flere indikatorer for god samhandling vil øke. Dette fordi økt samhandling vil gi økt øving og trening på å samhandle, noe som sannsynligvis også vil medføre økt kvalitet ved at etatene rett og slett blir bedre til å samhandle. Det er imidlertid ikke alle respondentene som tror at et felles beslutningsstøttesystem vil resultere i at det blir mer samhandling mellom etatene.

Ifølge Torgersen og Steiro (2009) kan samhandling deles opp i tre samhandlingsformer: Direkte, mediert og redskapsbasert (Torgersen & Steiro, 2009 s 160). Den samhandlingsformen som et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater vil få direkte innvirkning på, kan tenkes å være mediert samhandling. Dette fordi flere etater vil ha tilgang til samme system, noe som vil få innvirkning på dagens utfordring med interoperabilitet og flere forskjellige systemer. Med et felles system så vil mulighetene ligge til rette for en enklere tverretatlig kommunikasjon. Hvis kvaliteten på den medierte samhandlingen øker ved at felles situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon forbedres, kan det videre tenkes at dette vil få indirekte påvirkning på direkte samhandling. Dette ved at målet for samhandlingen enklere oppnås ved bruk av teknologi i kommunikasjonen, noe som kan redusere behovet for eksempelvis tverretatlig møtevirksomhet. På en annen side så kan det tenkes at hvis et felles beslutningsstøttesystem fører til enklere kommunikasjon og økt mediert samhandling, kan behovet for direkte kommunikasjon øke grunnet økt behov for å klargjøre målsetninger, ansvarsforhold og utarbeide risikovurderinger.

Delkonklusjon – Samhandling

Respondentene i denne studien argumentere for at et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater i Norge sannsynligvis vil forbedre kvaliteten på den tverretatlige samhandlingen. Dette ved at kvaliteten på enkelte komponenter for samhandling kan tenkes å øke ved innføring av et felles system. Disse komponentene er felles situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon. Hvis et felles system øker hyppigheten av samhandling mellom etatene, kan det tenkes at flere komponenter for god samhandling forbedres fordi etatene får mer trening og øving i å

samhandle. Det er imidlertid uenighet blant respondentene om et felles system vil resultere i økt samhandling. Her kan det tenkes at det er flere kriterier som må ligge til grunn. Blant annet tillit til systemet, at det oppleves som nyttig og at det ikke blir for komplisert i bruk. Det er sannsynlig at systemets kompleksitet øker med antall brukere av systemet, og at trusselbildet i samfunnet også vil bidra til denne kompleksiteten. For og oppleves som nyttig, må systemet blant annet ha en positiv effekt i håndteringen av trusler og situasjoner som den enkelte etat er ansvarlig for. Manglende tillit, for høy vanskelighetsgrad og for liten nytteverdi, er faktorer som kan redusere bruken av systemet og også resultere i negative synergier med tanke på tverretattlig samhandling. Hvis et felles system møter disse kriteriene, kan det tenkes at det også vil få positiv effekt på bruken og videre på kvaliteten i den tverretattlige samhandlingen.

4.4 Situasjonsforståelse

Det er stor enighet blant respondentene at et felles beslutningsstøttesystem blant maritime etater i Norge vil kunne få positiv innvirkning på situasjonsforståelsen ved at man enklere vil kunne oppnå en felles situasjonsforståelse. Dette underbygges av følgende utsagn:

R2: «Det et slikt beslutningsstøtteverktøy kan sørge for er at alle ser det samme, og forstår det samme. For det er ofte der det glipper i kommunikasjonen. Det at du ser forskjellige ting.»

R2: «Hvordan skal du koordinere ressursene på en god måte hvis vi sitter med tre forskjellige situasjonsbilder? [...] For at vi skal kunne vurdere ressursene og tiltakene og koordineringen på en best mulig måte, da må vi ha lik situasjonsforståelse»

R4: «Jeg tror at [et felles] system hurtigere kan gi relevante aktører et bilde av situasjonen og hva andre holder på med.»

R5: «Det blir enklere å inkludere, og utnytte ressursene i et oppdrag og ikke minst dette med situasjonsforståelsen som er det absolutt viktigste i enhver hendelse. Det blir enklere å få denne situasjonsforståelsen lik.»

R6: «Jeg tror at et felles system vil bidra til å bedre håndteringen av samfunnssikkerhetsutfordringer fordi man lettere kan få en felles situasjonsforståelse.»

Et av funnene i rapporten «Delt situasjonsforståelse under søk- og redning i nordområdene» utarbeidet av SINTEF er at dagens kommunikasjons- og informasjonsdelingssystemer ikke gir mulighet for integrasjon og datautveksling mellom de ulike aktørene. Dette fører til at informasjonsdeling blir problematisk, som igjen fører til at aktører sitter med ufullstendig informasjon og dermed også en ufullstendig forståelse av situasjonen (SINTEF, 2016 s 7). Selv om rapporten ble utarbeidet i 2016 så har etatene omtalt i rapporten de samme primærsystemene for informasjonsdeling og beslutningsstøtte i dag som da rapporten ble utarbeidet. Forskjellige beslutningsstøttesystemer er noe som respondentene i denne oppgaven peker på som en utfordring med dagens situasjon, samt de mener at et felles system vil gjøre det enklere å oppnå en felles

tverretattlig situasjonsforståelse. Dette sammenfaller også med teorien til Clark om at manglende informasjonsdeling er en av årsakene til at man feiler med rettidig og dekkende situasjonsforståelse og beslutningstaking (Winge, 2021 s 69). Clark skriver videre at informasjonsdeling betinger åpenhet (Clark, 2013 s xxi). Etatene må være åpen for å dele informasjon med de andre samarbeidsetatene. Slik som argumentert for i delkapittel 4.2, så kan det se ut som denne villigheten økende. På spørsmål om eventuelle konsekvenser et felles beslutningsstøttesystem vil medføre nevner en respondent åpenhet spesifikt. Åpenhet ble i dette eksemplet tatt opp som en mulig negativ konsekvens av et felles system, ved at det blir mer utfordrende skjerme informasjon som etaten av ulike årsaker ikke ønsker å dele. *NOU 2023:17 Nå er det alvor – rustet for en usikker framtid* peker på at ny teknologi gir nye og bedre muligheter til å etablere en tverrsektorielt helhetlig situasjonsforståelse, både knyttet til detektering, rapportering, sammenstilling og informasjonsdeling (NOU 2023:17, 2023 s 118). Selv om et felles beslutningsstøttesystem kan gi etatene bedre muligheter til å dele informasjon, så er det også viktig at systemet har gode muligheter for å skjerme informasjon som ikke ønskes delt. Dette på grunn av at den mulige positive effekten i etablering av felles situasjonsforståelse, avhenger av graden etatene tar det felles systemet i bruk. Dette avhenger igjen av tillit til systemet. Hvis etatene ikke har tillit til at systemet klarer å skjerme informasjon som ikke ønskes delt, kan dette få innvirkning på i hvor stor grad etatene tar systemet i bruk, som igjen får innvirkning på den tverretattlige informasjonsdelingen.

Situasjonsforståelse var ikke en kategori eller et spørsmål formidlet i intervjuguiden. Likevel så trekkes situasjonsforståelse fram som en viktig faktor for både samhandling, krisehåndtering og samfunnsikkerhet av fire av seks respondenter. Det er forskjellig fra respondent til respondent i hvilken kontekst situasjonsforståelse trekkes fram. To respondenter trekker det fram under samhandling, en respondent trekker det fram under krisehåndtering og en representant trekker det fram når samfunnsikkerhet diskuteres. Ifølge Jacobsen så vil informasjon som kommer uoppfordret fra en respondent, ofte tillegges større gyldighet. Dette fordi det er opplysninger som ikke er direkte styrt av forskeren, og som dermed kan antas ligger nærmere respondentens egentlige oppfatning av et fenomen (Jacobsen, 2022 s 243).

Tre av de fire respondentene som trekker fram situasjonsforståelse, argumenterer for at et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater vil gjøre at man enklere og hurtigere kan oppnå felles situasjonsforståelse. Et felles beslutningsstøttesystem vil bidra til at de forskjellige etatene kan få et likt situasjonsbilde presentert. Situasjonsforståelse er den forståelsen den enkelte utvikler basert på tolking av dette bildet (Forsvaret, 2019). Et felles situasjonsbilde vil derfor ikke automatisk resultere i hverken riktig eller felles situasjonsforståelse, men slik respondentene argumenterer for så er det

sannsynlig at et felles situasjonsbilde vil gjøre det enklere å oppnå en felles situasjonsforståelse. To av disse respondentene trekker fram et felles beslutningssystemets innvirkning på situasjonsforståelse som en positiv faktor for samhandling. Dette sammenfaller også med Torgersens indikatorer for god samhandling, der felles situasjonsforståelse er en av disse indikatorene (Torgersen, 2018a s 47). Når felles situasjonsforståelse skal oppnås, så øker kompleksiteten (SINTEF, 2016 s 18), og grunnene til at man feiler i etableringen av en felles situasjonsforståelse kan skyldes manglende informasjonsdeling, analyse eller oppfølging (Winge, 2021 s 66). Av disse tre så kan det tenkes at et felles beslutningsstøttesystem vil få størst positiv innvirkning på tverretattlig informasjonsdeling ved at informasjonen enklere flyter mellom etatene, og mindre innvirkning på analyse og oppfølging. I tillegg så definerer Endsley også flere faktorer som kan få innvirkning på situasjonsforståelsen, blant annet stress, arbeidsbelastning og manglende trening og øving (Endsley, 1995 s 35). Dette understøtter også at et felles beslutningsstøttesystem ikke nødvendigvis resulterer i felles situasjonsforståelse, da det kan være flere årsaker til at denne situasjonsforståelsen ikke oppnås, og dette kan skyldes faktorer som i liten grad påvirkes av et felles system.

En respondent trekker fram at felles situasjonsforståelse er nødvendig for at vurderingene gjøres og beslutningene som tas skal bli best mulig. Dette understøttes også av Endsleys modell for situasjonsforståelse, der situasjonsforståelsen er grunnlaget for beslutningene som tas (Endsley, 1995 s 35). Videre så ser vi av modellen at beslutningstaking også kan påvirkes av de samme faktorene som situasjonsforståelse. Resultatet av dette er at selv om man lykkes med å oppnå felles situasjonsforståelse, så resulterer dette ikke nødvendigvis i en god beslutning, men riktig og felles situasjonsforståelse er nødvendig for å kunne ta en god beslutning.

Delkonklusjon - Situasjonsforståelse

Ut fra respondentenes tanker om et felles beslutningssystemets innvirkning på felles tverretattlig situasjonsforståelse, og at det kan tenkes at et felles system kan få positiv innvirkning på noen definerte faktorer som er nødvendig for å oppnå felles situasjonsforståelse, så kan det videre argumenteres for at denne situasjonsforståelsen, i enkelte tilfeller, kan oppnås enklere og hurtigere med et felles system. Likevel er det ingen garanti for dette, da felles situasjonsforståelse påvirkes av svært mange andre faktorer. I en situasjon der tilliten til systemet svikter grunnet manglende informasjonssikkerhet kan det føre til mindre informasjonsdeling. Selv om et felles system gir bedre mulighet til informasjonsdeling, så må viljen til å dele informasjon også være til stedet.

Respondentenes svar tyder på at denne viljen er økende.

4.5 Krisehåndtering

Krisehåndtering vil normalt involvere mange aktører da håndteringen ofte overskrider kapasiteten til den organisasjonen som sitter med ansvaret (Engen et al., 2016 s 262). Det er derfor anerkjent at god samhandling mellom beredskapsaktørene er en viktig suksessfaktor i håndtering av kriser (Lund, 2021 s 93). Utfra respondentenes svar på hvordan et felles beslutningsstøttesystem vil påvirke den tverretatlige samhandlingen med både en mulig økt samhandling og en økt kvalitet i samhandlingen, er det derfor sannsynlig at et felles system også vil få positiv innvirkning på krisehåndtering i Norge. En krise består av tre faser: førkrisefase, akutt krisefase og etterkrisefase (Engen et al., 2016 s 265). Hvis et felles system øker den tverretatlige samhandlingen, og i tillegg øker kvaliteten på enkelte komponenter i samhandlingen, kan det argumenteres for at et felles system også kan få positiv innvirkning på alle de tre definerte krisefasene. Hvis et felles system kun forbedrer kvaliteten av enkelte komponenter i samhandlingen, er det et spørsmål om hvilke komponenter som forbedres. Utfra respondentenes svar om kvalitet i samhandlingen, kan det trekkes paralleller til komponentene felles situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon. Det kan tenkes at disse komponentene i hovedsak vil få positiv innvirkning på den akutte krisefasen, og ikke fullt så stor innvirkning på førkrisefasen som i stor grad omhandler forberedelse og beredskap, og etterkrisefasen som omhandler normalisering og læring. Det kan likevel argumenteres for at enkelte komponenter som respondentene trekker fram i forbindelse med økt kvalitet i samhandlingen også kan forbedre enkelte komponenter i beredskapsplanleggingen, og på den måten få positiv innvirkning på førkrisefasen. Ifølge Engen et al. (2016) sine retningslinjer for god beredskapsplanlegging er det blant annet viktig med korrekt kunnskap om trussel, og mulige metoder for å håndtere denne trusselen. En eventuell trussel vil være en del av omgivelsene eller den til enhver tid gjeldende situasjonen. Oppfatning av omgivelsene og forståelse av dem representerer første og andre steg i Endsleys modell for situasjonsforståelse (Endsley, 1995 s 35). Videre så er situasjonsforståelse nøkkelen til riktig respons for å oppnå kontroll under kriser (Kristiansen, 2017 s 64). Hvis et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater vil forbedre felles situasjonsforståelse, kan det derfor argumenteres for at det også vil øke kunnskapen og forståelsen av de til enhver tid gjeldende truslene i samfunnet, og på den måten få positiv innvirkning på beredskapsplanleggingen og beredskapen i Norge. En annen retningslinje for god beredskapsplanlegging er at beredskapsplanen må oppdateres fortløpende. Dette på grunn av trusler og sårbarheter i samfunnet endres over tid (Engen et al., 2016 s 291). Det kan tenkes at forbedret situasjonsforståelse kan øke forståelsen for når oppdatering av beredskapsplanen er nødvendig, og på den måten forbedre beredskapen.

Respondentenes svar om økt kvalitet i den tverretatlige samhandlingen innebefattet, i tillegg til forbedret situasjonsforståelse, også forbedret koordinering og presisjon i kommunikasjon. Det kan tenkes at dette vil få størst innvirkning på krisefase to, altså håndteringen av den akutte krisen. Felles øving og trening er også en viktig del av beredskapsarbeidet i Norge (Engen et al., 2016 s 290). Forbedret tverretatlig koordinering og presisjon i kommunikasjon kan få positiv effekt på denne øvingen, og derfor også få en positiv effekt på beredskapsplanlegging og beredskap i Norge.

Terrorangrepet 22. juli 2011 og hendelsen med «Viking Sky» i 2019 er to svært forskjellige hendelser som begge går under definisjonen krise der tverretatlig samhandling var nødvendig under krisehåndteringen. Hendelsene var forskjellige, både med tanke på hvor uforutsette de var, og alvorlighetsgrad. Selv om hendelsen med «Viking Sky» lett kunne fått et annet og mer alvorlig utfall, fremstår krisehåndteringen i dag som en suksesshistorie uten tap av menneskeliv. Selv om man ikke vet hvor og når neste skip vil komme i havsnød, så er det bygd opp en beredskap i Norge som skal være dimensjonert for å kunne håndtere slike hendelser. Terroristen 22. juli 2011 klarte å ta livet av 77 mennesker før han ble stoppet. På dette tidspunktet var ikke terrorangrep ukjente, hverken i Europa eller Norden. En bilbombe i regjeringkvartalet og flere koordinerte angrep har vært et tilbakevendende tema i trusselvurderinger, sikkerhetsanalyser og øvelsesscenarioer i årene før terroreren, men knapt noen hadde sett for seg at et sekundærangrep kunne komme mot ungdomsleiren på Utøya (NOU 2012:14, 2012 s 13). Utfra teorien om krisehåndtering, vil selve krisen påvirke krisehåndteringen og hvor effektiv responsen er. En krise som er alvorligere, og mer uventet enn en annen, kan være mer utfordrende å håndtere (Engen et al., 2016 s 272). Det kan argumenteres for at krisen 22. juli var både alvorligere og mer uventet enn hendelsen med «Viking Sky», noe som kan ha fått konsekvenser for krisehåndteringen og utfallet av hendelsene. Samtidig så vet vi at krisens utvikling over tid også spiller inn på krisehåndteringen. Hvordan bildet hadde vært hvis «Viking Sky» hadde grunnstøtt kan man bare spekulere i. Selv om utfallet av de to hendelsene var svært forskjellige, pekes det på flere av de samme læringspunktene i rapporter utarbeidet etter hendelsene. Ved begge hendelsene var det problematisk å opprettholde et felles situasjonsbilde og en felles situasjonsforståelse både på grunn av manglende evne til kommunikasjon og at kommunikasjonen foregikk på flere forskjellige plattformer. 22. juli-kommisjonen mener at et felles informasjonsdelingssystem kunne bidratt til bedre situasjonsforståelse, koordinering og økt kunnskapsgrunnlag for beslutningene som ble tatt under hendelsen (NOU 2012:14, 2012 s 109). DSB skriver i sin rapport etter hendelsen med «Viking Sky» at felles kommunikasjonsplattform er en viktig forutsetning for bedre kommunikasjon mellom de ulike aktørene ved en framtidig hendelse (DSB, 2020 s 68). Det kan trekkes paralleller mellom noen av læringspunktene etter disse to hendelsene og

svarene til respondentene i denne studien når det kommer til kvalitet i samhandling mellom etater. Dette ved at respondentene trekker fram at et felles beslutningsstøttesystem vil kunne bidra til bedret situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon.

Som argumentert for i kapitlet: «Samhandling – dagens situasjon», kan innføring av samvirkeprinsippet ha hatt en positiv effekt på kommunikasjon og dialog, og videre på samvirke og samhandling mellom etatene. Likevel kan samvirkeprinsippet bidra til utfordringer i krisehåndtering fordi det er forskjellig fra de andre tre prinsippene. Ansvar-, likhets-, og nærhetsprinsippet bygger på den forutsetningen at man i krisesituasjoner skal bruke organisasjonene og ansvarsforholdene som de er til daglig, mens samvirkeprinsippet skal sikre at flere relevante aktører kommer sammen i en akutt situasjon. Ved å introdusere prinsipp om samvirke som et overordnet styringsprinsipp, kan det føre til større uklarheter, og dermed påvirke krisehåndteringen negativt (Aasland & Braut, 2018). Utfra respondentenes svar om et felles beslutningsstøttesystems mulig innvirkning på tverretattlig samhandling og situasjonsforståelse, kan det tenkes at et felles system vil gjøre det enklere å kunne ordne opp i uklarheter på et tidlig tidspunkt under krisehåndteringen. Dette er vesentlig da kriser, som en respondent poengterte, ofte kan være tidskrisiske. En respondent trakk fram at et felles system vil bidra positivt til å fjerne usikkerhet, som for eksempel usikkerhet rundt hvilken etat som koordinerer. Aasland og Braut (2018) poengterer i sin artikkel «*Ressursene som finner hverandre*», at krisehåndtering etter samvirkeprinsippet er grunnleggende avhengig av tillit og respekt mellom aktørene. Dette er noe som også sammenfaller med Torgersens indikatorer for god samhandling. Tillit er en moralsk ressurs som vokser ved bruk, og utarmes hvis den ikke brukes (Aasland & Braut, 2018). Utfra dette så kan det argumenteres for at økt tverretattlig samhandling fører til økt tillit mellom etatene, noe som igjen vil være positivt for håndteringen av kriser. Det var imidlertid uenighet blant respondentene om et felles beslutningsstøttesystem vil føre til økt tverretattlig samhandling.

På direkte spørsmål om et felles beslutningsstøttesystems innvirkning på krisehåndteringen i Norge, er det i stor grad også enighet blant respondentene at denne effekten vil være positiv. Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Hvis ressursene klarer å finne hverandre i hverdagen, så klarer de også det når det drar seg til [...] Et felles system vil påvirke krisehåndteringen på den måten at den ansvarlige etaten i sektoren finner de riktige ressursene på kortere tid enn man gjør i dag.»

R2: «Det blir jo enklere å kunne orientere hverandre, og holde hverandre oppdaterte [...] Hvis jeg får lov til å synse så vil jeg tro at et felles beslutningsstøttesystem vil hjelpe på å takle kriser.»

R3: «Såfremt dette styres på en god måte, så tror jeg at aktuelle beslutningstakere blir bedre i stand til å ta en korrekt beslutning, og mulig ta korrekte forholdsregler i forhold til det som skjer.»

R5: «Den dagen det smeller, og vi har behov for å samarbeide hele gjengen. Jo mer vi kan få delt, og jo enklere vi kan få delt det, jo bedre. Og det gjelder jo alle etater.»

R6: «Åpenbare fordeler med en felles informasjonsplattform for å dele informasjon. Det gir mye mindre fare for at informasjonen forandrer seg fra sted til sted. Informasjonen vil også åpenbart nå raskere fram. Utfordringen er jo informasjonskontroll. Hvor og til hvem den går [...] Det er klart at det er veldig viktig at ressursene finner hverandre, og det hender det jo at de ikke gjør. Blant annet fordi man ikke er klar over hvilke ressurser som er der. Så jeg tenker at klarer man å lage et felles system, så vil det jo være en fordel. Jeg kan ikke se for meg at det ikke vil være en fordel.»

Uttalelsene viser at respondentene er enige om at det er positivt for krisehåndteringen i Norge at kommunikasjon og informasjonsutveksling mellom etatene blir enklere og går raskere, og at et felles beslutningsstøttesystem vil kunne bidra til dette. En respondent poengterer også at et felles system vil begrense «hviskeleksyndromet», ved at informasjonen sannsynligvis vil gå gjennom færre ledd mellom sender og mottaker. Dette vil igjen redusere muligheten for at informasjonen forandrer seg fra sender til mottaker, og sannsynligheten for at mottaker får en mer korrekt informasjon øker. Dette er også noe som vil kunne bedre tverretatlig situasjonsforståelse, noe som tidligere er argumentert for kan ha positiv innvirkning på krisehåndteringen.

Delkonklusjon – krisehåndtering

Respondentene er i stor grad enige om at et felles beslutningsstøtteverktøy kan få positiv innvirkning på krisehåndteringen i Norge. Dette ved at informasjon mellom samarbeidende etater kan deles hurtigere og mer effektivt, noe som igjen kan bidra til at man enklere kan oppnå felles situasjonsforståelse. Rapportene etter 22. juli og hendelsen med «Viking Sky» peker også på at et felles informasjonssystem kunne fått positiv innvirkning på håndteringen av de to krisene ved at den tverretatlige situasjonsforståelsen ble forbedret. Økt og forbedret tverretatlig samhandling kan også få positiv innvirkning på krisehåndtering. Det er enighet blant respondentene at et felles system vil forbedre enkelte komponenter i samhandlingen, men uenighet om samhandlingen vil øke.

4.6 Samfunnssikkerhet

Noen forskere har tidligere argumentert for at samfunnssikkerhet fortsatt er et relativt umodent begrep, og i 2016 var man fortsatt ikke kommet fram til en omforent forståelse av hva begrepet inneholdt (Engen et al., 2016). Trenden i samfunnet er at kompleksiteten øker (FFI, 2021b), noe som også kan få innvirkning på de kritiske samfunnsfunksjonene både ved økt kompleksitet (FFI, 2020 s 10 s 7), og at forståelsen for hva som defineres som kritiske samfunnsfunksjoner endres (FFI, 2020 s 11).

Det er i teorikapitlet argumentert for at samfunnssikkerhet er sterkt forbundet med opprettholdelse av de kritiske samfunnsfunksjonene, og at et eventuelt avbrudd i disse skal få så små konsekvenser som mulig. Det at samfunnsutviklingen resulterer i at forståelsen for hva som defineres som kritiske samfunnsfunksjoner kan endres, kan være en medvirkende årsak til hvorfor det er vanskelig å oppnå en omforent forståelse av hva begrepet samfunnssikkerhet inneholder. Hvis det legges til eller fjernes samfunnsfunksjoner fra listen over kritiske samfunnsfunksjoner, vil det også få innvirkning på innholdet i begrepet samfunnssikkerhet. Hvis vi legger Kruke et al (2005) sin begrunnelse til grunn om at en hendelse må true et samfunns funksjonalitet for å kunne true samfunnssikkerheten, så kan det argumenteres for at hendelsen må være så alvorlig at en eller flere av de definerte kritiske samfunnsfunksjonene må være truet. Sett i dette perspektivet vil et felles beslutningsstøttesystems eventuelle påvirkning på samfunnssikkerheten, være avhengig av systemets påvirkning på de kritiske samfunnsfunksjonene. For at effekten skal være positiv, så må et felles beslutningsstøttesystem få en positiv innvirkning på enten opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner, bidra til at konsekvensene av et avbrudd blir mindre eller gjøre samfunnet bedre rustet til å gjenvinne funksjonalitet etter et avbrudd. Da forståelsen av hva som oppfattes som kritiske samfunnsfunksjoner kan endres over tid grunnet forhold som skyldes samfunnets utvikling, teknologiutvikling, endringer i sektoransvar etc, vil dette være med på å komplisere vurderingen av et felles beslutningsstøttesystems effekt på samfunnssikkerheten. Det vil i denne vurderingen være mer hensiktsmessig å benytte mer generelle kriterier for definisjon av kritiske samfunnsfunksjoner. Kruke et al (2005) definerer blant annet at en hendelse som skal true samfunnssikkerheten må innebefatte ekstraordinære påkjenninger og tap, og være så stor at de ikke kan håndteres ved hjelp av allerede etablerte rutiner i samfunnet (Kruke et al., 2005 s 10). En krise er en hendelse som ikke lar seg håndteres ved hjelp av ordinær organisering (Engen et al., 2016 260), og en krise er også i mange tilfeller forbundet med ekstraordinære påkjenninger og tap. Videre så definerer *NOU 2015:13 Digital sårbarhet – sikkert samfunn* en krise som en hendelse som har potensial for å true viktige verdier og svekke en organisasjons evne til å utføre viktige funksjoner (NOU 2015:13, 2015 s 238). Det er mange likhetstrekk mellom definisjonen av en krise, og Kruke et al (2005) generelle kriterier for når en hendelse truer samfunnssikkerheten. En alvorlig krise kan derfor få innvirkning på kritiske samfunnsfunksjoner, og således er samfunnssikkerhet et begrep som er tett forbundet med krisehåndtering og samfunnets evne til å forebygge, håndtere og ta lærdom av kriser. Som argumentert for i de to foregående delkapitlene, så kan et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater kunne forbedre kvaliteten på enkelte komponenter i den tverretatlige samhandlingen og felles situasjonsforståelse, noe som videre kan få innvirkning på noen av fasene i krisehåndteringen. Som argumentert for i forrige delkapittel, er det nærliggende å tro at det vil få

størst innvirkning på håndteringen av den akutte krisefasen, men også innvirkning på enkelte faktorer innenfor kriseforebygging. Da sikring og opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner er sterkt forbundet med krisehåndtering, kan et felles beslutningsstøttesystem i noen tilfeller få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten i Norge.

På direkte spørsmål til respondentene om et felles beslutningsstøttesystems innvirkning på samfunnssikkerheten, så er det enighet blant respondentene om at det vil resultere i en positiv virkning på samfunnssikkerheten. Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Det er jo en merverdi å dele informasjon med andre, for da kan den andre etaten sette den informasjonen inn i sin kontekst [...] Det er større sjanse for å treffe de som har bruk for informasjonen for du har et felles system hvor flere har tilgang.»

R2: «Jeg tror at, rigget riktig, så vil et felles beslutningsstøttesystem bedre samfunnssikkerheten [...] Jeg tror samfunnsnyttene er større enn den potensielle risikoen.»

R3: «Hvis de fleste sitter på den samme informasjonen så er det sikkert slik at de kan dra forskjellige slutninger. Hvis de da kan dele sine synspunkter, så kan det jo komme noen gode punkter inn til de forskjellige aksjonene som gjør at vi kan ta en korrekt avgjørelse på det som skjer [...] Jeg tror ta et felles beslutningsstøttesystem ville brakt oss i en situasjon der vi har mulighet til å ta de mer korrekte avgjørelsene.»

R4: «Ja, et felles beslutningsstøtteverktøy vil få innvirkning på samfunnssikkerheten i Norge. Fordi det har med kriseforståelse å gjøre. Fordi et felles bilde gir et referansepunkt på hvordan man skal forstå situasjonen.»

R5: «Jeg vil tro at jo mer informasjon enhver etat klarer å dele raskest mulig, jo bedre er det.»

R6: «Et slikt felles beslutningsstøttesystem på operasjonelt plan, ja. Alt som kan bedre samhandlingen og fjerne slike tidsforsinkelser i mangel av felles situasjonsforståelse, manglende felles kommunikasjon og at ikke informasjonen når fram. Det vil kunne få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten, nettopp fordi det fjerner noen slike utfordringer.»

Utfra svarene fra respondentene på dette spørsmålet, så er det i stor grad enighet om at et felles beslutningsstøtteverktøy vil kunne få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten. Videre så er argumentasjonen for hvorfor et felles system vil bedre samfunnssikkerheten i stor grad bundet opp i bedret tverretattlig situasjonsforståelse, og at etatene blir satt i en situasjon der felles situasjonsforståelse enklere kan oppnås. Å forstå normalsituasjonen, er en forutsetning for å kunne avdekke avvik (NOU 2023:17, 2023 s 117).

Flere av respondentene nevner at et felles system kan bli svært kritisk og sårbart, og et eventuelt driftsavbrudd vil potensielt kunne få store konsekvenser. Denne sårbarheten vil øke med mengde informasjon som legges inn i systemet, noe som også stiller strengere krav til mulighet for tilgangsstyring, informasjonskontroll og skjerming av informasjon. Behovet for en sikker og robust IKT

infrastruktur er økende, også eller i samfunnet (Regjeringen, 2012). Dette er mulige negative konsekvenser av et felles beslutningsstøttesystem, og underbygges av følgende utsagn:

R2: «Sårbarheten er større hvis aller er avhengig av et system. Hvis det er nedetid på et så kritisk system så sliter man jo hvis det skjer noe når systemet er nede.»

R3: «Det ville absolutt vært mer sårbart i forhold til flere ting. Forsøk på å penetrere, hacke og komme seg inn for å lure til seg informasjon. Man må ikke putte alle eggene i ei korg. Det er noe som man må være forsiktig med.»

R4: «Det negative er skjermingsmuligheter og tilgangsstyring. Hvorvidt informasjonen kan holdes skjernet eller ikke.»

R5: «Med et felles system så vil sannsynligvis ting bli mer åpent.»

R6: «Ulempene er informasjonskontroll og sensitivitet.»

En etat kan være avhengig av et beslutningsstøttesystem i større eller mindre grad. Dette avhenger blant annet av hvor mye informasjon som legges inn i dette systemet, hvor mange forskjellige funksjoner og områder systemet skal understøtte, og om systemet fungerer som etatens primære- eller sekundære system. Noen etater som respondentene representerer benytter flere forskjellige systemer til beslutningsstøtte, mens andre benytter ett system. Alle etatene benytter i tillegg BW i større eller mindre grad. De etatene som benytter ett system, er avhengig av at dette systemet har alle funksjonalitetene til å understøtte etatens daglige drift. De etatene som har flere systemer kan spre denne funksjonaliteten over flere systemer. Det kan derfor argumenteres for at systemene til de etatene som har flere systemer er mindre sårbar, da nedetid på disse systemene vil få mindre konsekvenser da det er færre funksjonaliteter som blir berørt. Nedetid på et system som fungerer som en etats eneste system for drift og beslutningsstøtte vil få større konsekvenser for den berørte etat, da flere funksjoner blir satt ut av spill. Tidligere i oppgaven så er det argumentert for at et felles system kan få positiv effekt på den tverretatlige samhandlingen. Denne effekten er imidlertid avhengig av at et visst antall etater tar systemet i bruk, noe som igjen vil øke sårbarheten, fordi flere etater blir avhengig av det samme systemet. Samtidig så vil mengden informasjon som systemet inneholder øke med antall etater som tar det i bruk. Dette fordi de ulike etatene har forskjellige samfunnsoppdrag, og behov for forskjellig informasjon og beslutningsstøtte for å kunne løse disse samfunnsoppdragene. Antall etater og mengde informasjon er faktorer som kan være med å gjøre systemet mer sårbart ved at eventuell nedetid på systemet blir mer kritisk, noe som igjen kan få negative konsekvenser for tverretatlig krisehåndtering. Nedetid på et felles system under en krise, vil være mer kritisk enn nedetid på et enkelt system under en krise. I en slik situasjon kan det tenkes at samfunnssikkerheten i Norge er bedre ivaretatt med flere forskjellige systemer, enn med ett felles, selv om dette kan være med på å vanskeliggjøre og komplisere tverretatlig kommunikasjon.

Flere respondenter nevner skjerming og informasjonskontroll som viktige faktorer for at systemet skal oppfattes som sikkert. Dette kan være mekanismer som er nødvendige for at tilliten til systemet opprettholdes, men samtidig så kan det tenkes at dette er noe som kan bidra til å øke kompleksiteten til systemet. Som diskutert under kapitlet «Samhandling», så kan økt kompleksitet få negativ innvirkning på tverretattlig samhandling ved at bruken av systemet reduseres. Samtidig kan redusert nytteverdi og redusert tillit til systemet også få negativ innvirkning på bruken av systemet. Som diskutert tidligere så henger samfunnsikkerhet og krisehåndtering sammen. For å oppnå en positiv effekt på samfunnsikkerheten, må man gjerne også oppnå en positiv effekt på krisehåndteringen. For at et felles system skal få positiv effekt på krisehåndtering, må både bruk og funksjonalitet under en krise sikres. Sagt på en annen måte så må systemet fungere når krisen inntreffer, og etatene må tørre å bruke systemet i krisehåndteringen. Hvis systemet ikke fungerer, eller man mister funksjoner under en krisehåndtering, vil dette kunne medføre direkte negative konsekvenser sammenlignet med bruk av flere forskjellige systemer. Hvis etatene ikke har tilstrekkelig tillit til systemet og dette medfører at de bruker andre systemer under håndteringen av krisen, kan man vanskelig se for seg at en positiv effekt oppnås.

På direkte spørsmål om et felles system for beslutningsstøtte og informasjonsdeling bør implementeres av flere etater i Norge, var respondentene i stor grad samstemte om at dette ville vært ønskelig. Dette underbygges av følgende utsagn:

R1: «Vi har gjort en stabsstudie i etaten på dette, og der har vi avdekket flere faktorer som tilsier at det er hensiktsmessig at flere etater tar i bruk et slikt system. Det har jo med tilgang på informasjon og rettidig informasjon og flyt av informasjon å gjøre.»

R2: «Ja, og jeg skulle også ønsket det. Hvis vi hadde lagt en felles strategi for samhandling [...] så er svaret ja. Jeg kan ikke se hvordan det kan bli nevneverdig dårlig.»

R3: «Ja, absolutt [...] Det trenger kanskje ikke å være et felles beslutningsstøttesystem, det kan være flere systemer som snakker sammen. At man kan velge det foretrukne systemet, men at de systemene må snakke sammen.»

R4: «Ja, helt klart. Soleklart. At det er en politimodul, en KV modul og så videre i et slikt system. At det kan tilgangsstyres, og at man kan velge hva man skal dele i et situasjonskart»

R5: «Ja, det synes jeg er selvsagt. Her har vi mulighet til å effektivisere enhver prosess fra i starter til vi er ferdig, med en åpenhet og et felles system.»

R6: «Det vet jeg ikke. Jeg kan ikke nok om det. Hvis det er mulig nyttig og gjennomførbart så ja. Helt klart. Hvis det kan forbedre krisehåndtering og hendelseshåndtering. Så er svaret enkelt: Ja. Men da må man legge forutsetningen om at det er nyttig, og at det er mulig å benytte. Det må være litt sånn lavterskel.»

Svarene til respondentene på dette spørsmålet kan sees i sammenheng med at flere forskjellige systemer er identifisert som en utfordring som vanskeliggjør flyten i kommunikasjon og

informasjonsdeling mellom etatene. Samtidig så kan det synes som respondentene mener at de potensielle fordelene et felles system medfører, vil overskygge risikoen, sårbarheten og de mulige negative konsekvensene med at flere etater tar i bruk et slikt system.

To av respondentene er inne på kriterier som må ligge til grunn før et felles beslutningsstøttesystem implementeres. Kriteriene som nevnes er mulighet for skjerming av informasjon, at systemet er nyttig for flest mulig og enkelt i bruk.

En konsekvens av ansvarsprinsippet er blant annet at enhver aktør selv er ansvarlig for å ha tilgjengelig de kommunikasjonssystemene som er nødvendig for å kunne håndtere en krise (Lund, 2021 s 93). Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet slår fast at det samme gjelder IKT sikkerheten, og at fagdepartementene har et overordnet ansvar for å ivareta sikkerheten i sektorens IKT-infrastruktur, og for at det forebyggende informasjonssikkerhetsarbeidet i sektoren er tilfredsstillende (Regjeringen, 2012 s 15). Et felles beslutningsstøtteverktøy for maritime etater i Norge vil være et system som skal fungere for etater i ulike sektorer. Dette kan tenkes å medføre utfordringer da et slikt system med stor sannsynlighet vil medføre økte krav til skjerming av informasjon, samtidig som den enkelte aktør har et stort ansvar med ivaretagelse av IKT sikkerheten.

Delkonklusjon – Samfunnssikkerhet

Respondentene er i stor grad enige om at et felles beslutningsstøttesystem kan få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten i Norge, dette ved at etatene blir satt i en situasjon der felles situasjonsforståelse enklere kan oppnås. For å kunne få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten, må det sannsynliggjøres at et felles system vil bidra i opprettholdelse eller gjenvinning av en eller flere kritiske samfunnsfunksjoner. En krise er en hendelse av en slik alvorlighetsgrad at den potensielt kan true disse funksjonene. Et felles beslutningsstøttesystem innvirkning på samfunnssikkerheten kan derfor sees i sammenheng med samfunnets evne til krisehåndtering. Forbedret felles situasjonsforståelse og forbedret samhandling kan i noen tilfeller få positiv innvirkning på en eller flere faser håndteringen av kriser, noe som igjen kan få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten.

Et felles beslutningsstøttesystem kan tenkes å bli kritisk sårbart. Dette nevnes av flere respondenter. Det kan tenkes at sårbarheten øker med antall aktører som er avhengige av systemet. Nedetid på et felles system kan få alvorlige konsekvenser, som også i noen tilfeller kan tenkes å påvirke samfunnssikkerheten negativt. Sikkerhet og funksjonalitet må ivaretas slik at nedetid unngås, og tillit

til systemet opprettholdes. Manglede tillit kan få innvirkning på bruken av systemet, som igjen vil begrense en mulig positiv effekt.

5 Konklusjon

Respondentene i denne oppgaven opplever at den tverretatlige samhandlingen er god, og at det er et økende fokus på å samhandle. Dette kan tyde på økende evne og/eller vilje blant etatene til å samhandle, noe som kan sees i sammenheng med innføringen av samvirkeprinsippet i kjølvannet av terrorangrepet 22. juli 2011. Evne og vilje betinger riktig kultur, holdninger og lederskap, noe som er faktorer som bygges opp over tid. *NOU 2023:17 Nå er det alvor – rustet for en usikker framtid* peker på at evne og vilje til å dele informasjon mellom etater fortsatt er mangelfull, noe som kan påvirke samhandlingen negativt, og som tilsier at tverretatlig samhandling har forbedringspotensial. Dette kombinert med et mulig økt samhandlingsfokus, gjør at fremtidig samhandling mellom maritime etater kan tenkes å forbedres.

Respondentene trekker fram forskjellige informasjonsdelingssystemer og beslutningsstøttesystemer som en faktor som gjør samhandling utfordrende. Forskjellige systemer kan tenkes å påvirke evnen til informasjonsdeling negativt, ved at systemene som benyttes har begrenset mulighet til kommunikasjon og informasjonsdeling med andre systemer.

Respondentene enige om at innføring av et felles beslutningsstøttesystem vil kunne få positiv innvirkning på kvaliteten i den tverretatlige samhandlingen. Dette ved at kvaliteten på enkelte faktorer, som ligger til grunn for god samhandling, kan tenkes å øke. De faktorene som respondentene trekker fram er felles situasjonsforståelse, koordinering og presisjon i kommunikasjon. Det er noe uenighet blant respondentene om et felles beslutningsstøttesystem vil resultere i mer samhandling. I en situasjon der den tverretatlige samhandlingen øker, kan det tenkes at også kvaliteten forbedres ved at etatene får mer trening på å samhandle. I en situasjon der den tverretatlige samhandlingen reduseres, kan man tenkes seg det motsatte. Her trekkes kriteriene, tillit, nytteverdi og enkelhet fram, som faktorer som er nødvendig for at bruken av systemet opprettholdes. Hvis aktørene ikke stoler på, ser nytten av eller at systemet blir for komplisert, kan det få innvirkning på bruken av systemet, som videre kan tenkes å få negativ innvirkning på flere komponenter som ligger til grunn for god samhandling. Det kan argumenteres for at det er sannsynlig at kvaliteten på den tverretatlige samhandlingen vil forbedres ved innføring av et felles beslutningsstøttesystem, men dette er noe som fordrer at bruken av systemet opprettholdes.

Felles situasjonsforståelse er en faktor som ligger til grunn for god samhandling, og vi kan derfor si at det er en sammenheng mellom de to fenomenene, selv om denne sammenheng ikke alltid utspiller seg i et direkte årsak-virkning-forhold (Torgersen & Steiro, 2009 s 159). Respondentene argumenterer for at et felles beslutningsstøttesystem vil bidra til at etatene enklere kan oppnå en omforent felles situasjonsforståelse, dette ved at selve informasjonsdelingen kan tenkes å bli enklere. En av grunnene til at felles situasjonsforståelse ikke oppnås, er at informasjonsdelingen er for dårlig (Clark, 2013 s xx), og forskjellige kommunikasjons- og informasjonsdelingssystemer vanskeliggjør informasjonsdeling (SINTEF, 2016 s 7). Et av problemene med dagens situasjon, som respondentene peker på, er forskjellige systemer. Dette tatt i betraktning, så kan det tenkes at et felles beslutningsstøttesystem vil bedre felles situasjonsforståelse, ved at informasjon enklere kan deles mellom etatene. Selv om et felles system øker evnen til tverretatlig informasjonsdeling, så resulterer det ikke automatisk i økt vilje. Likevel så peker innsamlet empiri i denne oppgaven i retning av at viljen til tverretatlig informasjonsdeling er økende. Forbedret situasjonsforståelse vil, som samhandling, også avhenge av at bruken av systemet opprettholdes, og denne bruken kan tenkes å variere med tillit til systemet og systemets nytteverdi og kompleksitet. Endsley (1995) definerer flere faktorer som kan få innvirkning på situasjonsforståelse. Et felles beslutningssystem kan tenkes å få betydelig innvirkning på enkelte av disse faktorene, og mindre innvirkning på andre. Et felles system vil enklere kunne gi et mer likt situasjonsbilde, og derfor et bedre utgangspunkt for å kunne etablere en felles situasjonsforståelse. Samtidig så resulterer ikke nødvendigvis et likt situasjonsbilde i lik situasjonsforståelse, da situasjonsforståelsen avhenger av flere andre faktorer. Et felles beslutningsstøttesystem vil kunne gi maritime etater forbedret evne til informasjonsdeling, men samtidig så er det viktig at viljen til informasjonsdeling er til stedet for å kunne oppnå en positiv effekt på felles situasjonsforståelse. Økt informasjonsdeling, kan resultere i forbedret felles situasjonsforståelse, men det er likevel ingen garanti for dette. Resultatene fra intervjuene i denne studien viser likevel ingen indikasjoner på at tverretatlig situasjonsforståelse kan tenkes å reduseres som følge av innføring av et felles beslutningsstøttesystem, så lenge bruken av systemet opprettholdes. Sannsynligheten for at et felles system vil få positiv innvirkning på felles situasjonsforståelse blant maritime etater i Norge er derfor større enn at et felles system vil få negativ innvirkning på den felles situasjonsforståelsen.

Det er anerkjent at god samhandling er en viktig suksessfaktor i håndtering av sektorovergrepene kriser (Lund, 2021 s 93), dette fordi en krise ofte er av et slikt omfang at det overskrider kapasiteten til aktøren som sitter med ansvaret (Engen et al., 2016 s 262). Utfra respondentenes svar om en

mulig økt samhandling og mulig økt kvalitet i samhandlingen, kan dette bidra til bedre håndtering av sektorovergrepene kriser i Norge. Det er imidlertid viktig at bruken av et felles system sikres for å oppnå positiv effekt på samhandlingen, og videre på krisehåndteringen.

Situasjonsforståelse er nøkkelen til riktig respons for å kunne oppnå kontroll under kriser (Kristiansen, 2017 s 64). Rapportene etter 22. juli og hendelsen med «Viking Sky» peker på at et felles informasjonssystem kunne fått positiv innvirkning på håndteringen av de to krisene ved at man enklere kunne etablert et felles situasjonsbilde, og videre oppnå positiv effekt på den tverretatlige situasjonsforståelsen.

Respondentene i denne oppgaven er i stor grad enige om at et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater kan få positiv innvirkning på krisehåndteringen i Norge. Dette ved at samhandlingen og situasjonsforståelsen kan tenkes å forbedres. Et felles beslutningsstøttesystem vil likevel ikke automatisk forbedre samhandling og situasjonsforståelse, og det er mulig å tenke seg scenario der et felles system kan få direkte negativ innvirkning på håndteringen av en krise. Dette ved at for man eksempel får nedetid på systemet under håndteringen av en krise. I situasjoner der samhandlingen og situasjonsforståelsen forbedres, er det sannsynlig at også etatenes evne til krisehåndtering forbedres.

Samfunnssikkerhet henger sammen med en stats evne til å håndtere kriser. Dette ved at en krise kan få innvirkning på, eller true, kritiske samfunnsfunksjoner. Samfunnssikkerhet er sterkt forbundet med opprettholdelse av disse funksjonene, og at et eventuelt avbrudd skal få så små konsekvenser som mulig. Man kan derfor tenke seg at en forbedret krisehåndtering, også vil få positiv innvirkning på samfunnssikkerheten. Denne oppgaven har forsøkt å trekke paralleller mellom et felles beslutningsstøttesystems innvirkning på tverretatlig samhandling og felles situasjonsforståelse, med krisehåndtering og samfunnssikkerhet. Både teori og empiri viser at det er sammenheng mellom fenomenene. Respondentene i denne oppgaven tror at et felles system vil forbedre samfunnssikkerheten ved at evnen til tverretatlig samhandling forbedres, og muligheten for at felles situasjonsforståelse enklere kan oppnås. Rapporter etter håndteringen av kriser i Norge, som terroren etter 22. juli 2011 og hendelsen med «Viking Sky», peker blant annet på at felles informasjonsdelingssystemer kunne bidratt til bedre tverretatlig kommunikasjon og situasjonsforståelse. Samtidig så er god samhandling anerkjent som et viktig fundament for god krisehåndtering (Lund, 2021 s 93). Forbedret tverretatlig samhandling og situasjonsforståelse, vil derfor i noen tilfeller kunne forbedre samfunnssikkerheten. Et felles beslutningsstøttesystems mulige positive innvirkning på samhandling og situasjonsforståelse er imidlertid avhengig av faktorer som

tillit, nytteverdi og kompleksitet. Det kan videre tenkes at en mulig gevinst i forbedret samfunnssikkerhet kan øke med antall etater som tar systemet i bruk, og i hvilken grad etatene tar systemet i bruk. Dette vil stille større krav til systemet i form av IT-sikkerhet og muligheter for informasjonsskjerming for å ivareta tilliten, og at balansen mellom økt behov for funksjonalitet og at systemet ikke blir for komplekst ivaretas.

6 Videre forskning

Flere av respondentene i denne studien nevner kostnader og økonomi. Både positive og negative konsekvenser nevnes. Et interessant tema å forske videre på er de økonomiske konsekvensene innføring av et felles beslutningsstøttesystem vil medføre.

Denne oppgaven har begrenset seg til å forske på maritime etater i Norge. En respondent nevner at det per i dag ikke finnes et system som viser et felles landbilde for etater og organisasjoner som hovedsakelig opererer på land. Et annet tema for videre forskning er hvilken effekt et felles beslutningsstøttesystem ville hatt den tverretatlige samhandlingen mellom landbaserte beredskapsorganisasjoner.

Denne oppgaven har ikke vurdert hvordan et felles beslutningsstøttesystem vil påvirke tilleggsattribuering av bevisste sektorovergrepene. Dette kan være et interessant tema å forske videre på, spesielt i dagens situasjon der stater i økende grad søker å påvirke andre stater gjennom å bruke hele bredden av tilgjengelige virkemidler under terskelen for væpnet konflikt (NOU 2023:17, 2023 s 115).

I flere uavhengige utredninger og rapporter, er det avdekket svakheter med norske myndigheters evne til å ta lærdom av øvelser og hendelser. Øvelse Oslo 2006 ble initiert av Justis- og politidepartementet for å øve samfunnets evne til å håndtere en katastrofe som et omfattende terroranslag ville utgjøre. Hovedpoenget med øvelsen var å trene på håndtering av katastrofer, med spesiell vekt på koordinering og samarbeid. Noen av læringspunktene etter øvelsen var utfordrende kommunikasjon, informasjonsdeling og evne til å formidle og opprettholde en felles situasjonsforståelse mellom deltakende enheter. Mange av de samme læringspunktene gikk igjen i Gjørsv-kommisjonens rapport hendelsen 22. juli 2011. Et interessant tema å forske videre på er hvorfor norske myndigheters evne til læring etter øvelser og hendelser synes å være mangelfull.

Litteraturliste

Andersson, A. E., Ahgren, B., Berling, J. M., & Carlstrøm, E. (2014). Managing boundaries at the accident scene—A qualitative study of collaboration exercises. *International journal of emergency services*, 3(77). <https://doi.org/DOI: 10.1108/IJES-02-2013-0003>

Barentswatch. (2024). *Barentswatch—Frontpage*. BarentsWatch.
<https://www.barentswatch.no/en/>

Bistandsinstruksen. (2017). *Instruks om Forsvarets bistand til politiet*. Forsvarsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2017-06-16-789>

Børresen, J. (2023). Forsvarets operative hovedkvarter. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Forsvarets_operative_hovedkvarter

Clark, R. M. (2013). *Intelligence analysis: A target-centric approach* (4. utg.). SAGE publications.

DSB. (2015). *Mulighetsstudien—Vurdering av nasjonale og regionale øvings- og kompetansesentre*. (Nr. 2304). Direktoratet for sikkerhet og beredskap.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/8412978e25084fd5b31e65c491f09bd3/mulighetsstudien-rapport.pdf>

DSB. (2017). *Samfunnets kritiske funksjoner—Hvilken funksjonsevne må samfunnet opprettholde til enhver tid*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.
https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kiksii_kortversjon.pdf

DSB. (2020). *Evaluering av Viking Sky hendelsen*. DSB.
<https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/evaluering-viking-sky.pdf>

Endsley, M. R. (1995). Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. *Human factors journal*, 37(1), 32–64. <https://doi.org/DOI: 10.1518/001872095779049543>

Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P., Olsen, K. H., Olsen, O. E., & Pettersen, K. A. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Cappelen damm akademisk.

FD. (2006, oktober 27). *Tolletaten* [Eksternvirksomhet]. Regjeringen.no; regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/org/underliggende_etater/tolletaten/id270408/

FFI. (2020). *Samfunnssikkerhet mot 2030—Utviklingstrekk* (FFI Rapport-20/00530). <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2678/20-00530.pdf>

FFI. (2021a). *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler—Et konseptgrunnlag* (FFI rapport-21/00246). <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2833/00246.pdf>

FFI. (2021b). *Samfunnsutvikling frem mot 2030—Utfordringer for politiet, PST og påtalemyndigheten* (FFI rapport-21/01132). <https://kudos.dfo.no/documents/51115/files/33563.pdf>

Fimreite, A. Li., Lægreid, P., & Rykkja, L. (2014). Organisering for samfunnssikkerhet og krisehåndtering. I L. Rykkja (Red.), *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering* (2. utg., s. 11–35). Universitetsforlaget.

Forsvaret. (2019). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Forsvarsstaben.

-
- Forsvaret. (2023, oktober 23). *Om Kystvakten*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/sjoforsvaret/kystvakten/om-kv>
- Helsetilsynet. (2014). *Rapport fra tilsyn med samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i Justis- og beredskapsdepartementet*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/8cf2ed3c0ef64458a95db570847185e6/tilsynsrapport_jd_2014_web.pdf
- HRS. (2016, februar 17). *Om oss—Hovedredningsentralen*.
<https://www.hovedredningsentralen.no/om-hrs/om-hovedredningsentralen/>
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser—Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (4. utgave). Cappelen damm akademisk.
- Kristiansen, E. (2017). Krisekommunikasjon. I E. Carlstrøm (Red.), *Samvirke—En lærebok i beredskap* (s. 59–72). Universitetsforlaget.
- Kruke, B. I., Olsen, O. E., & Hovden, J. (2005). Samfunnssikkerhet—Forsøk på en begrepsfesting. *Rogalandsforskning, 034*.
<https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/bitstream/handle/11250/2674989/RF%202005-034.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lund, M. S. (2021). Kommunikasjonssystemer for beredskap og krisehåndtering—Teknologi og utfordringer. I A.-K. Larssen (Red.), *Beredskap og krisehåndtering—Utfordringer på sentralt, regionalt og lokalt nivå* (s. 86–108). Cappelen damm akademisk.
- Magnussen, L. (2018). Didactics and Innovation in Collaboration for the Unforeseen in Training Practice Preparation. I G.-E. Torgersen & T. J. Steiro (Red.), *Interaction:*

«*Samhandling*» under risk a step ahead of the unforeseen (s. 339–353). Cappelen damm akademisk.

Meld.St 39 (2003-2004). (2004). *Samfunnssikkerhet og sivil militær beredskap*. Justis- og politidepartement.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5f624a82750b4b14b3a7717e6bdb3516/no/pdfs/stm200320040039000dddpdfs.pdf>

Meld.St.5 (2020-2021). (2020). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Justis - og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ba8d1c1470dd491f83c556e709b1cf06/n/o/pdfs/stm202020210005000dddpdfs.pdf>

Meld.St.10 (2016-2017). (2016). *Risiko i et trygt samfunn—Samfunnssikkerhet*. Justis - og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/n/o/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>

Meld.St.17 (2001-2002). (2002). *Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn*. Justis- og politidepartement.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ee63e1dd1a16409fa0bb737bfda9279a/n/o/pdfa/stm200120020017000dddpdfa.pdf>

Meld.St.29 (2011-2012). (2012). *Samfunnssikkerhet*. Justis- og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bc5cbb3720b14709a6bda1a175dc0f12/n/o/pdfs/stm201120120029000dddpdfs.pdf>

NFD. (2022). *Sjøfartsdirektoratet—Tildelingsbrev 2023*. Nærings- og Fiskeridepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1155226fda1f4612b3e884374e8efe0a/sdir-tildelingsbrev-for-20233937860.pdf>

NOU 2000:24. (2000). *Et sårbart samfunn—Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeiet i samfunnet*. Justis- og politidepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1c557161b3884335b4f9b89bbd32b27e/no/pdfa/nou200020000024000dddpdfa.pdf>

NOU 2012:14. (2012). *Rapport fra 22 juli kommisjonen*. SMK.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bb3dc76229c64735b4f6eb4dbfcdbe8/no/pdfs/nou201220120014000dddpdfs.pdf>

NOU 2015:13. (2015). *Digital sårbarhet—Sikkert samfunn. Beskytte enkeltmennesker og samfunn i en digitalisert verden*. Justis - og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/fe88e9ea8a354bd1b63bc0022469f644/no/pdfs/nou201520150013000dddpdfs.pdf>

NOU 2023:14. (2023). *Forsvarskommisjonen av 2021. Forsvar for fred og frihet*. FD.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/8b8a7fc642f44ef5b27a1465301492ff/no/pdfs/nou202320230014000dddpdfs.pdf>

NOU 2023:17. (2023). *Nå er det alvor—Rustet for en usikker framtid*. Justis- og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebfc845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf>

NSM. (2023, august 15). *Tverrsektoriell styring—Nasjonal sikkerhetsmyndighet*.

Sikkerhetsfaglig råd - Et motstandsdyktig Norge. <https://nsm.no/regelverk-og->

hjelp/rapporter/sikkerhetsfaglig-rad-et-motstandsdyktig-norge-web/tverrsektoriell-
styring/

Nyeng, F. (2021). *Nøkkeltbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori* (4. utg.).

Fagbokforlaget.

Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2004). Preparedness for emergency response: Guidelines for
the emergency planning process. *Disasters*, 27(4), 336–350. [https://doi.org/DOI:](https://doi.org/DOI:10.1111/j.0361-3666.2003.00237)

10.1111/j.0361-3666.2003.00237

Regjeringen. (2012). *Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet*. Fornyings- administrasjons-
og kirke departementet.

[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/ikt-
politikk/nasjonal_strategi_infosikkerhet.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/ikt-politikk/nasjonal_strategi_infosikkerhet.pdf)

Riksrevisjonen. (2015). *Riksrevisjonens undersøkelse av Justis- og*

beredskapsdepartementets arbeid med samfunnsikkerhet og beredskap (Dokument
3:7 (2014–2015)). Riksrevisjonen.

[https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2014-
2015/justisogberedskapsdepartementetsarbeidmedsamfunnsikkerhet.pdf](https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2014-2015/justisogberedskapsdepartementetsarbeidmedsamfunnsikkerhet.pdf)

SDIR. (2023). *Om Sjøfartsdirektoratet*. Om sjøfartsdirektoratet. [https://www.sdir.no/om-
direktoratet/](https://www.sdir.no/om-direktoratet/)

SINTEF. (2016). *Delt situasjonsforståelse under søk og redning i nordområdene* (Nr.

SINTEFA27710). [https://sintef.brage.unit.no/sintef-
xmlui/bitstream/handle/11250/2618169/SARiNOR%2bWP6%2brapport%2bv1.1.pdf?
sequence=1&isAllowed=y](https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/bitstream/handle/11250/2618169/SARiNOR%2bWP6%2brapport%2bv1.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Sysseimesteren. (2023). *Om Sysseimesteren*. Sysseimesteren på Svalbard.

<https://www.sysseimesteren.no/nb/om-sysseimesteren/>

Sørensen, J. L. (2017). Samfunnsikkerhet og beredskap: Det norske beredskaps- og

krisehåndteringsystemet. I E. Carlstrøm (Red.), *Samvirke—En lærebok i beredskap* (s. 19–32). Unfersitetsforlaget.

Torgersen, G.-E. (2018a). Defining the term samhandling. I G.-E. Torgersen & T. J. Steiro

(Red.), *Interaction: «Samhandling» under risk a step ahead of the unforeseen* (s. 39–55). Cappelen damm akademisk.

Torgersen, G.-E. (2018b). Samhandling under risk (SUR)—Theoretical foundation as a

common frame of reference. I G.-E. Torgersen (Red.), *Interaction: «Samhandling» under risk a step ahead of the unforeseen* (s. 19–39). Cappelen damm akademisk.

Torgersen, G.-E., & Steiro, T. J. (2009). *Ledelse, samhandling og opplæring i fleksible organisasjoner*. Læringsforlaget.

Wifstad, K., Wasskog, A., & Gulbrandsen, M. U. (2020). *Vurdering av samfunnsnyttan av*

BarentsWatch (Nr. 29/2020). Menon economics.

Winge, A. S. (2021). Felles situasjonsforståelse. I A.-K. Larssen (Red.), *Beredskap og*

krisehåndtering—Utfordringer på sentralt, regionalt og lokalt nivå (s. 64–80). Cappelen damm akademisk.

Aasland, T., & Braut, G. S. (2018). Ressursene som finner hverandre. *Heimen*, 55(2), 178–197.

<https://doi.org/10.18261/issn.1894-3195-2018-02-06>

Vedlegg A Intervjuguide

Maritim samhandling – Hvordan vil et felles beslutningsstøttesystem for maritime etater i Norge påvirke samfunnssikkerheten?

Bakgrunn

Det er en rekke etater i Norge som er delaktig i ivaretagelse av samfunnssikkerheten.

Samfunnssikkerhet kan defineres som samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger. Kommunikasjon, informasjonsdeling og samvirke mellom de aktuelle etatene er derfor svært viktig. Denne oppgaven vil søke å belyse effekten et felles beslutningsstøttesystem vil ha på samvirke mellom etatene.

Med beslutningsstøttesystem menes i denne oppgaven programvare som brukes operasjonelt for å logge hendelser, og sammenstille informasjon for å hjelpe aktører til å ta gode og informerte beslutninger. Et eksempel på et beslutningsstøttesystem er Barentswatch.

.....
.....

Kort presentasjon av meg selv, og masteroppgaven.

Presentasjon av funn så langt i prosjektet.

Hvilke andre etater som er blitt/skal intervjues.

Eventuelle oppklarende spørsmål fra respondenten

.....
.....

Innledende spørsmål

- 1. Navn. Stilling. Arbeidsoppgaver**
- 2. Ansvarsområder og arbeidsoppgaver til egen etat.**

Dagens situasjon

- 3. Hvordan vil du generelt og helt fritt beskrive samhandlingen med de andre maritime etatene i Norge (Politi, HRS, Sjøfartsdirektoratet, Kystverket, FOH, Kystvakten, Marinen, HV, Redningsselskapet, Tollvesenet, Rederiforbundet, evt andre)**

-
- ✓ Hva fungerer bra, og hvordan har utviklingen vært de siste årene?
 - ✓ Er det noen etater som dere samhandler mer med enn andre? Hvorfor?
 - ✓ Er det noen områder med samhandlingen som oppleves som utfordrende?
Hva kan eventuelt grunnene til det være?

4. Hvordan fungerer samhandlingen med andre etater under øvelser og aksjoner?

- a. Er kvaliteten på samhandlingen forskjellig fra en type aksjon til en annen?
- b. Er kvaliteten på samhandlingen forskjellig ut fra hvilken etat som det samhandles med?

5. Hvilket beslutningsstøttesystem benytter din organisasjon i dag, og hvordan fungerer dette systemet til informasjonsdeling internt og med andre etater som organisasjonen samvirker med?

Fordeler/ulempes med et felles beslutningsstøttesystem/informasjonsdelingssystem

6. Etter ditt syn hvordan vil et felles beslutningsstøttesystem innvirke på samhandlingen med andre etater?

- ✓ Er det sannsynlig at samhandlingen med andre etater vil øke, reduseres eller forbli uendret? Hvorfor?
- ✓ Er det sannsynlig at kvaliteten på samhandlingen vil endres?

7. Etter ditt syn hvordan vil et felles system virke inn på håndteringen av framtidige kriser i Norge (Pandemi, krig, terror, skred, flom, ulykker til havs etc)?

8. Etter ditt syn vil et felles beslutningsstøtteverktøy kunne få innvirkning på samfunnssikkerheten i Norge? Eventuelt hvorfor og hvordan?

9. Er det noen andre konsekvenser, negative eller positive, med at flere etater i Norge fullt ut implementerer et felles system for beslutningsstøtte og informasjonsdeling? Eventuelt hvilke?

- ✓ Hva er konsekvensene for din etat? Er det noen utfordringer med det?
Hvilke?

10. Etter ditt syn bør et felles system for beslutningsstøtte og informasjonsdeling implementeres av flere etater i Norge? Hvorfor?

Spesifikt om Barentswatch

11. Benytter organisasjonen systemet «Barentswatch» i noen grad?

12. Hva skal til for at «Barentswatch» skal kunne fungere som organisasjonens primærsystem for beslutningsstøtte og informasjonsdeling?

Avsluttende spørsmål

13. Er det noen andre problemstillinger rundt temaet som vi burde diskutert?

14. Andre kommentarer.

Vedlegg B Samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

Maritim samhandling

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å avdekke hvilken effekt et felles beslutningsstøttesystem/Informasjonsdelingssystem vil ha på samhandlingen mellom maritime etater i Norge.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er en masteroppgave ved Forsvarets høgskole, og har følgende problemstilling: Hvordan vil et felles beslutningsstøtteverktøy/informasjonsdelingsverktøy for maritime etater i Norge påvirke samfunnssikkerheten? Ideen er å undersøke om en felles plattform for skriftlig kommunikasjon mellom etater som inngår i totalforsvaret vil ha noen effekt på samhandlingen mellom etatene, og videre vurdere om dette eventuelt vil få noen innvirkning på hvordan store ulykker og kriser håndteres. Datagrunnlaget vil være litteraturstudier samt intervjuer av nøkkelpersoner innen noen viktige maritime etater i Norge.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Stabskolen ved Forsvarets Høgskole (FHS) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i dette prosjektet på bakgrunn av din stilling/funksjon i en maritim etat i Norge, som inngår i totalforsvaret og samhandler med andre maritime etater. Din deltakelse vil derfor være av stor betydning for oppgaven.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i studien innebærer intervju, med eventuelle oppklarende spørsmål i ettertid. Intervjuet vil ta ca 1-1,5 timer, og gjennomføres når det passer best for deg.

Opplysningene som innhentes i intervjuet er kun knyttet til din funksjon som aktør i en viktig maritim etat i Norge, og ditt syn/vurdering av samhandlingen mellom din etat og andre maritime etater i Norge. Intervjuet vil kunne bli tatt opp (med eksplisitt samtykke) for å lette etterarbeidet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Lydfil av intervjuet vil kun lagres på studentens militære ugraderte PC, og i tillegg til meg så vil det kun være min hovedveileder Ståle Ulriksen vil ha tilgang til filene. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Det vil ikke innhentes andre personopplysninger enn navn og funksjon/stilling. Navn vil ikke publiseres i oppgaven, men du vil kunne gjenkjennes i ved at din funksjon/stilling benevnes.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Intervjuet med deg vil lagres (enten transkribert eller som lydfil) som kilde til oppgaven. Prosjektet avsluttes med levering av masteroppgave i mai 2024, og intervjuene vil slettes etter at oppgaven er vurdert (senest desember 2024).

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra FHS har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Bjørn-Ole Hanssen (90792265). Det er også mulig å ta kontakt med min veileder Ståle Ulriksen (41686072)
- **Vårt personvernombud: Forsvarets personvernombud epost:**
forsvarets.personvernombud@mil.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Bjørn-Ole Hanssen
(Student FHS)

Ståle Ulriksen
(Veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Maritim samhandling*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes. Dette gjelder kun stilling/funksjon.*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg C Sikt godkjenning av prosjekt

[Meldeskjema](#) / [Maritim samhandling](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
477204

Vurderingstype
Automatisk

Dato
12.09.2023

Tittel
Maritim samhandling

Behandlingsansvarlig institusjon
Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig
Ståle Ulriksen

Student
Bjørn-Ole Hanssen

Prosjektperiode
01.08.2023 - 31.05.2024

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 20.12.2024.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet

-
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

